

GLEDALIŠČE V OBERAMMERGAU

Pasionske igre v Oberammergauu.

Spisal prof. Anton Sušnik.

Ko sem bil še nižjegimnazijec, so nas peljali nekoč Alojznike v gledališče. Na programu je bilo trpljenje Kristusovo. Baje je došla družba igralcev prav iz Oberammergaua.

Stopil sem takrat prvič v hram, posvečen Muzam. Zato se mi je ta dan neizbrisno vtisnil v spomin. In kdor ve, kaj pomeni gledališče za ljubljanskega študenta, posebno če je priromal z dežele v mesto, bo znal ceniti čustva, ki so tedaj polnila moje srce.

Odkazali so mi prostor v loži. Nerodno sem sedel, plaho se oziral okrog in trepetaje sem opazoval vso to meni še neznano krasoto. Ti imenitni sedeži! In lože! Kako lepo so se podale, krasno opremljene z rdečim baržunom, v polukrogu vrsteč se druga ob drugi! In ta zastor! Ves zavzet sem opazoval sliko na njem! Neumljiv mi je bil njen pomen. Ali naj nam predstavlja češčenje boginje umetnosti? Ali kaj? Tak je torej hram, posvečen Muzam! — Kako je vse to izgledalo nekdaj pri Grkih? Misel se mi je podila za mislijo. Drhtelo mi je mlado, nemirno srce, dihal sem težko od vročega pričakovanja. In potem! Zastor se je dvignil; igralci so nastopili. Toda še danes ne morem pozabiti. Kot možički na vrvi so se prikazovali igralci in zopet izginjali. Vse sama pusta, prazna pantomima, brez življenja! Bridkega razočaranja je tarnala moja duša.

In tako naj se igrajo one slavne pasionske igre v Oberammergauu. Ne, ne, to ni mogoče! Vse zlagano! Vse sama umazana reklama!

In res sem izvedel lani — pravili so mi kot sveto tradicijo: Nikdar in nikoli, odkar se igrajo pasionske igre v Oberammergauu, nikdar še ni noben igralec nastopil kje izven doma! Pač so jih brezvestni agentje mamili z zlatimi obljubami, ponujali jim naravnost ogromne vsote, a nihče se ni dal zvabiti. Tako poroča tudi prelat Schroeder v svoji knjigi „Oberammergau und sein Passionsspiel“.

Takrat sem torej mislil, da sem gledal nekake pasionske igre, kakor se igrajo v Oberammergauu, a trdno verjeti tega nisem mogel nikdar.

Prešla so leta in le parkrat sem še slišal ime Oberammergau v gimnaziji.

Zatemneli so spomini...

I.

V Oberammergau!

Lansko leto pa je zopet enkrat zadonel po širnem svetu klic: V Oberammergau! V Oberammergau! In slišali so ga narodi evropski, zdramili so se narodi onstran oceana. In tisoči in tisoči so romali v Oberammergau.

Kaj čuda, da je našel ta klic odmev tudi v mojem srcu! Vzbudili so se spomini. Spomini pa so rodili željo, videti enkrat one slavne, svetovnoznane pasionske igre. Neutešno hrepenenje mi je polnilo dušo; in vleklo me je in vabilo, dokler se nisem odločil. In odločil sem se tem laže, ker sem bival le par ur daleč od Monakovega. Odpeljal sem se torej v metropolo Bavarske.

Ker sem se bil namenil umetnostne razstave in druge znamenitosti ogledati si pozneje, sem jo mahnil naravnost na kolodvor. Po mnogih neprilikah, ki so običajne ob velikem navalu na kolodvorih, sem sedel slednjič v vozu in odpeljali smo se z direktnim vlakom v Oberammergau.

„Imate že vstopnico?“

„O da! Preskrbel sem si jo že pred štirinajstimi dnevi.“

„Kaj pa za prenočišče ste poskrbeli?“

„Hvala, tudi že. Plačati sem moral obenem; saj drugače nisem mogel dobiti vstopnice.“

„Kako prav! Drugače bi se peljali zastonj. Naval je velikanski. Že pred par dnevi je bilo vse razprodano. Pa ne samo za glavno, tudi za ponedeljkovo predstavo ni dobiti nobene vstopnice več. In to se ponavlja baje vsak teden.“

„Res čudno, koliko ljudstva hiti v Oberammergau! Ste li videli, kak pritisk je bil na kolodvoru?“

„Da. Kako nespametni in nestrpni pa so tudi ljudje! Kakor nori so se vsuli po železniškem tiru, ne meneč se za svarilo in opomin, ko je vsak trenutek moral privoziti vlak. Kako lahko bi se bila zgodila velika nesreča! In vendar poleg navadnih vlakov vozi vsaki dve uri še direktni vlak v Oberammergau.“

„Ali ste cpazili, kako natlačenopoln je bil poseben vlak, ki je odpeljal malo pred našim? Baje vozi same Angleže in Amerikance. Pravijo, da se jih je priglasilo že okoli 70.000.“

„Neverjetno!“

„Res čudno! Ti ljudje se ne strašijo ne stroškov, ne dolge, ne nevarne vožnje po morju: vsakokrat v večjem številu prihitijo v Oberammergau. No, letos pa jih miče in vabi še svetovna razstava v Bruslju.“

„Da, da, so pač Amerikanci! Mi Evropejci bi si težko privoščili kaj takega.“

Tako in enako so se pomenkovali potniki. Mene ni posebno zanimal ta pogovor. Vzel sem knjigo v roke in se zatopil v branje. Toda ne dolgo, in peljali smo se mimo Starnberskega jezera. Vse je hitelo k oknu. „Oh kako krasno! Kako lepo! Glej tam-le! Kako čudovito!“ so vzklikali zdaj tu, zdaj tam. Presedalo mi je to in umaknil sem se od okna. Izkusil sem namreč že večkrat v življenju, da imajo ravno taki ljudje, ki vedno in povsod pri vsaki priliki vzkli-

kajo: Oh, kako ljubko! kako krasno! kako divno! navadno kaj malo zmisla za lepoto narave. Vse je nekam priučeno, nekaka konvencionalna fraza, ki naj jih izdaja za omikane ljudi. Pojte se solit s tako omiko! Navaden gorski pastir, nepokvarjena duša kranjska, ki žene ob solnčnem vzhodu živino na pašo in z veselo pesmico: „Na planincih solnčnice sije“ daje duška svojim čuvstvom, bolje umeva krasoto narave, ko kaka blazirana velikomestna gospoda.

Sicer pa ne smete misliti, da jezero res ne nudi nobenega užitka. Ko sem nazajgrede izstopil v Tutzingenu in se s parnikom peljal dalje, sem videl, da je jezero veliko in v resnici lepo. Imenuje se po vasi Starnberg in je po svoji legi precej podobno Vrbskemu jezeru. Dolgo je 21 km, široko 1'9 do 5'5 km. Na obeh straneh ga obrobajo srednje visoki hribi, lepo zarastli z gozdovi in posejani s prijetnimi vasicami. Na jugu pa tvorijo prekrasno ozadje visoke gore. Zdi se ti, kakor da visoka Zugspitze ogleduje svojo mogočno snežnobelo glavo v jezeru, za njo pa Höllentalferner, Dreitorspitze, Hirschberg i. dr. iztegujejo svoje sive vrhove. In vendar je vse to oddaljeno še štiri do pet ur hoda.

Toda takrat se v resnici ni videlo bogvekaj, ker nam je gostozarastlo obrežje povečini zakrivalo pogled na jezero, hribe in gore pa nam je zagrinjal gost zastor jutranje megle. Le tuintam se je prikazala mična partija, zasvetilo se je jezero, zalesketale so se vile, a že smo zdrčali mimo, in uživati ni bilo časa.

Sploh pa meni pogled iz železniškega voza — ne vem, če se drugim tudi godi tako —, in naj je kraj še tako lep, nikdar ne nudi pravega užitka. Vrsti se vtis za vtisom, slika za sliko; kakor da bi se mi vrtel pred očmi kalejdoskop; a ko bi imelo priti najlepše, ko bi človek rad postal in užival to rožnato lepoto narave, napravi vlak ovinek, in konec je vsega. Nevoljen zaprem tedaj oči in rad bi ko slikar, kadar se mu je skvarila slika, vzel gobo in — izbrisal vse. Zdi se mi takrat, kakor bi listal hitro po lepo ilustrirani knjigi, odprl jo zdaj tu, zdaj tam. Kaj bi videl? Morda bi ujel tuintam kak stavek, ugrabil kako lepo misel; videl bi, kako lepo je vse pisano, kako krasno slikano. A končno! Kaj bi imel od tega? Prav malo ali nič!

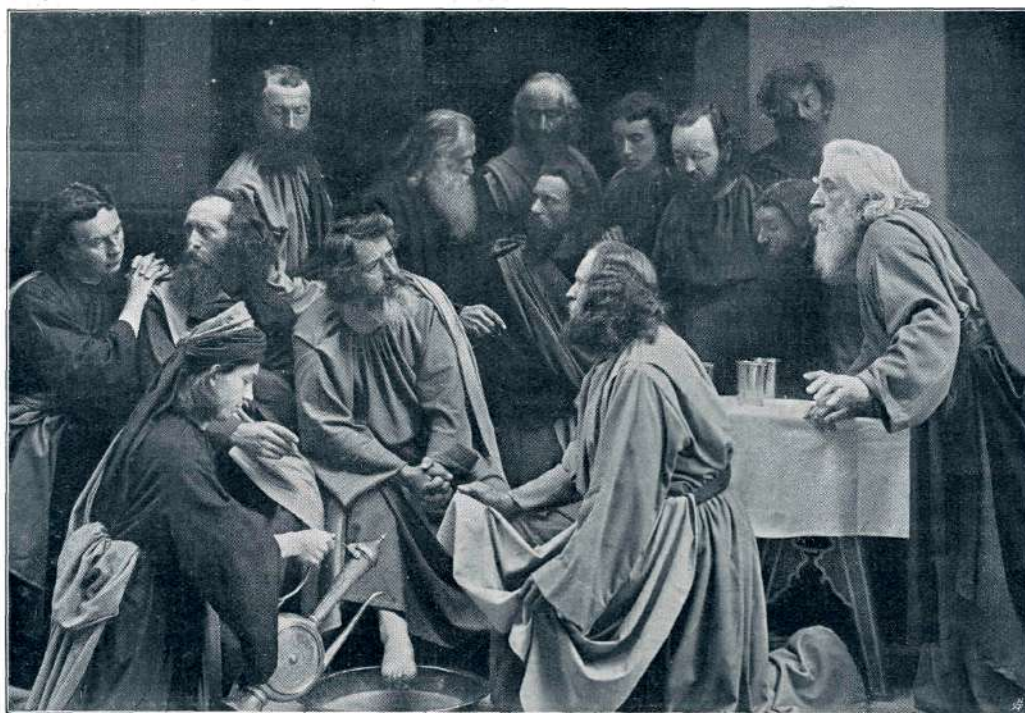
Zato nisem več silil k oknu, tudi pozneje ne, ko je bilo prostora dovolj. Sicer pa se je razburjenje kmalu poglobilo. Ljudje so se pomenkovali kot prej, tudi soseda ob moji strani sta nosljala in moževala naprej. Le ko smo se peljali mimo Staffel-jezera, so še vsi planili radovedno pokonci.

To ljubko jezero ima kaj slikovito, raznoliko obrežje. Tu ga obdaja nepristopno močvirje, tam se po lepih travnikih pasejo črede; na tej strani te

pozdravlja prijaznavas, na oni se vzpenja temen gozd vedno višje in višje, vabeč te tiho-mirno v svojo hladno senco. Jezero je znano po svojih sedmih otokih. Največji med njimi je otok Wörth. Na njem raste tisoč let stara lipa, pod katero je pridigoval baje že sv. Bonifacij, apostol nemški. Izkopanine dokazujejo, da so bili na tem otoku že tudi Rimljani.

Od trga Murnau dalje, ki leži nedaleč od jezera, nas vozi vlak mimo kopališča Kohlgrub po tiru električne železnice v Oberammergau. To je bila prva normalnotirna električna šeleznica na Nemškem, zgrajena leta 1900.; preskrbuje tudi vse kraje ob železnici z električno razsvetljavo. Ko smo zdrdrali mimo

Ves zavrt v temnozelen gozdni plašč, dviga ponosno svojo golo glavo proti nebu. Zareš! „Vojak, ponosen se mi zdiš!“ — Vsemožni Stvarnik te je postavil sem. Hotel je, in stoletja in stoletja že stojiš na straži ter čuvaš in braniš Oberammergau... „Orožje tvoje, sveti križ!“¹ Tisoči in tisoči so že hiteli mimo tebe, izginila so mesta in vasi, a ti še stojiš, še sloni ob tebi Oberammergau. Kleli in rotili so se sovražniki, a še vedno vsakih deset let tvoj rod proslavlja — sveti križ! In neštete množice prihajajo odpovsod, odbližu in oddaleč, in se čudijo... In ti se veseliš!... Mogočnejši in lepši² ko nekdaj moliš proti nebu, svetli križ, in nam govoriš v pozdrav:

PASIONSKE IGRE V OBERAMMERGAU: JEZUS UMIVA UČENCEM NOGE

omenjenega kopališča, ki se odlikuje po izvrstni mineralni vodi in romantičnolepi legi — leži 900 m nad morjem —, in pustili za seboj Saulgrub, razgrne počasi pred nami narava lepo gorsko sliko.

Pred našimi očmi se odpre prijazna dolina, dolga, a ne posebno široka. Po sredi se vije reka Ammer, kroginkrog jo obdajajo precej visoke gore. Na desni se dvigajo Pirschling, Zahn, Kofel, na levi Hörnle in Anfacker, na koncu pa nam Laber zapira pogled na mogočno pogorje Wetterstein. Vasi Altenau, Scherenau, Unter- in Oberammergau krasijo to sliko narave.

Že leži za nami Altenau in vedno bolj se bližamo svojemu cilju. Ne vidi se še Oberammergau, a že nas pozdravlja oddaleč Kofel.

„Pozdravljeni v znamenju križa! In hoc signo — v tem znamenju je moč, v tem znamenju čast, v tem znamenju slava vasi Oberammergau!... V tem znamenju so živeli, delali in umrli heroji³ pasi-

¹ Na vrhu gore Kofel stoji 15 m visok križ. Že l. 1580. je dal postaviti trgovec Pabst iz Norimberka na Kofelnu velikansko leseno statuo srednjeveškega viteza. Toda Oberammergauci so jo kmalu odstranili in dvignili na njeno mesto križ, ki se še danes blešči potniku nasproti.

² Leta 1807. je namreč zadela Kofel velika nesreča. Vnel se je gozd in grozen požar mu je uničil vso odejo gor do skalnatega vrha. Gorelo je celih deset dni. Kako strašno-lep je moral biti ta prizor!... A dobra mati narava je poskrbela kmalu za novo, lepšo obleko.

³ O zaslugah mož Daisenberger, Dedler, Weiß, ki so si jih pridobili za pasionske igre in Oberammergau, bomo sli-

onskih iger; v tem znamenju so jih branili in ohranili očetje, v tem znamenju se prirejajo še danes!... V tem znamenju izstopite tudi Vi! ... V znamenju križa Vas sprejema tudi danes Oberammergau!..."

II.

Oberammergau nekdanj in sedaj.

Cesar Ludovik Bavarski je potoval radi krojanja v Rim. Nekega dne je klečal, potrpt globoke žalosti, v svoji sobi v mestu Pisa. V vroči molitvi je prosil Boga pomoči. In glej! Nenadoma so se odprla vrata in v sobo je vstopil sivolas menih benediktinec in tolažil cesarja v njegovi žalosti, češ: „Vse se bo dobro končalo, če se zida doma na Bavarskem v kraju Ampfrang samostan v čast Materi božji in ga izroči učencem sv. Benedikta.“ In vzel je izpod obleke soho Mater božje, ko alabaster belo, in jo podaril cesarju. In vse se je zgodilo, kakor je prorokoval menih. — Ko se je cesar vrnil domov, je sezidal samostan s prekrasno cerkvijo vred — in postavil v veliki oltar ono čudodelno podobo Mater božje. — Tako približno pripoveduje po bavarskem zgodovinarju K. Trautmannu¹ neka stara kronika početek samostana Ettal.

Ampak faktum je, da je cesar 20. aprila l. 1330. položil temeljni kamen. In dve leti pozneje je bil samostan dozidan na kraju, kjer stoji še danes: dobro uro hoda od vasi Oberammergau. In naselili so se menihi (22 benediktincev); došlo pa je tudi 13 vitezov s svojimi ženami. Razvidno je iz tega, da je bil samostan obenem tudi nekaka „vojaška akademija“ — če smem rabiti ta izraz —, ki naj bi vzgajala hrabre, cesarju v vojni zvestovdane viteze.

In s tem zgodovinskim faktom, z ustanovitvijo samostana Ettal, se začenja šele prava pomembna doba v zgodovini vasi Oberammergau. Sicer se omenja v zgodovini že v 12. stoletju in je bila znana že tudi Rimljanom pod imenom „statio ad Cofelias“² = postaja ob (gori) Kofelnu. Kajti tod mimo je vodila glavna cesta iz Italije v Germanijo (iz Verone v Avgsburg). Toda šele 28. aprila l. 1330. je izšlo solnce, ki je oznanjalo prebivalcem vasi Oberammergau nov dan, novo življenje. Ta dan jih je namreč sprejel cesar Ludovik Bavarski v svoje posebno

varstvo, najbrže v zahvalo za obljubljeni sopomoč pri zidanju samostana. V posebnem pismu jim je zagotovil, potrdil in uredil njihove pravice in dolžnosti. In dočim so delali drugi trdo tlako in ječali pod neusmiljenim valpetovim bičem, so živeli Oberammergauci v miru in svobodi na svojih posestvih, na katerih so imeli dedno pravico. Bili so sicer podložni samostanu Ettal, plačevali so davek in imeli druge dolžnosti, toda imeli so tudi pravice, katere so znali uveljavljati vsak čas.

Tako se je „pod svobodnim solncem“ začelo novo življenje. Stara Rimska cesta čez Kienberg se je popravila in promet je zopet oživel. Vso vožnjo med Partenkirchenom in Schongauom pa je oskrbela vas Oberammergau, ki je ležala v sredi med omenjenima krajema. Blago, ki je došlo iz Italije, so vozili v Schongau, ono iz Avgsburga pa v Partenkirchen. V vasi sami pa so imeli trgovci velikansko skladišče blaga. Te pravice jim je cesar izrecno podelil l. 1332., in l. 1420. so jih vojvodi bavarski iznova potrdili. Pri živahnem prometu so prebivalci mnogo zaslužili in živeli mirno v primernem blagostanju.

Veden stik s tujci, posebno s prebivalci cvetočega mesta Avgsburga, kolikortoliko pogled v kulturni svet, doma udobno življenje, v bližini samostana Ettal, torišče izobrazbe in umetnosti, vse to je pripomoglo mnogo k duševnemu napredku. Rodila se je samozavest, gotov ponos jim je veleval nositi pokonci glavo. In tidve lastnosti jih ločita še danes od navadnih kmetov in gorskih prebivalcev.

Prevažali pa niso samo tujega blaga, ampak trgovali so tudi z lastnimi izdelki. Odnekaj so se že namreč pečali v Oberammergau z rezbarstvom. Kje in kdaj so se naučili te obrti, ni znano; verjetno pa je, da v bližnjem samostanu Rottenbuch, kjer se je gojila že l. 1111. V 16. stoletju so bili Oberammergauci že priznani umetniki v rezbarstvu. In krošnjariji in trgovci so razpečavali njih blago po svetu. Tako je bilo tudi rezbarstvo vir velikih dohodkov. In množilo se je blagostanje. V 17. stoletju je bila rezbarska umetnost na vrhuncu. Podobe svetnikov in krucifiksov iz Oberammergaua je poznal ves svet. Povsod je imela vas svoje trgovske zastopnike in stalne odjemalce. Tako v mestih: Amsterdam, Bremen, Kopenhagen, Peterburg. Da, v Peterburgu je imel celo Oberammergauec, po imenu Daser, monopol za uvažanje rezbarskih izdelkov. Celó do mesta Cadix in l. 1770. še dalje do Lima v Južni Ameriki so segale trgovske zveze vasi Oberammergau.

Tudi v umetniškem oziru je bilo tedaj rezbarstvo precej visoko. In važen faktor pri razvoju umetniškega čuta je bil zopet samostan Ettal. Tu je kmalu po smrti cesarja Ludovika Bavarskega l. 1347. zgoraj omenjena „vojaška akademija“ prenehala, a

sali pozneje. „Heroje pasionskih iger“ jih imenuje Hermine Diemer pl. Hillern v svoji knjigi: Oberammergau und seine Passionsspiele. 1910.

¹ K. Trautmann: Oberammergau und sein Passionsspiel. Bamberg 1890.

² Domnevo, da je „statio ad Cofelias“ današnji Oberammergau, potrjuje najnovejša izkopanina: meč rimskega vojaka liktorja, katerega so našli l. 1907. blizu vasi na takozvani „Oljski gori“.

samostan je ostal še dalje. Leta 1711. pa je volilni knez Karl Albert ustanovil novo vojaško akademijo, katero so obiskovali visoki plemiči bavarski in avstrijski, kakor: knez Lobkowitz, grofi Auersperg, Kaunitz, Metternich i. dr. Toda že l. 1744. je udarila strela v samostan in uničila cerkev in akademično poslopje. Akademijo so opustili, a sezidali so v tedanjem baročnem slogu novo prekrasno cerkev, katera stoji popravljena in prenovljena še danes. Umetnikom in slikarjem, ki so krasili in slikali cerkev, so pomagali tudi „umetniki“ iz Oberammergau. In navzeli so se novih idej in se naučili marsikaj novega. Izboljšali so si umetniški okus, spoznali uporabo barv — nekdanje so namreč v Oberammergau barvali svoje izdelke — seznanili se z zakoni anatomije itd. Tako je bil učenec Knollerjev¹, ki je takrat slikal cerkev v Ettalu, Franc Zwink, takozvani „Luftmaler“, čigar freske še danes krasijo nekatere hiše v Oberammergau.

¹ Martin Knoller, slikar tirolski, rojen l. 1725. v Steinachu pri Inomostu. Še vedno občudujejo tujci njegovo fresko-sliko v rotundi in slike na petih oltarjih.

Naj omenim še zanimiv socialen pojav, ki ga opazimo v 17. stoletju v Oberammergau. Ker je rezbarstvo cvetelo in dajalo velik zaslužek, je hitelo vse, od blizu in daleč, da se naseli v Oberammergau. Kmalu je bilo ljudstva preveč, živeža in stanovanj premalo. Oblasti so si izmislile radikalno sanacijo razmer. Poklicani faktorji so hodili od hiše do hiše in kjer so našli kakega pritepenca in priseljenca, so mu zmetali vse na cesto in ga spodili iz vasi. Kdor ni šel prostovoljno, so ga zvezali, vrgli na voz in odpeljali na Avstrijsko, kjer so takrat ljudi potrebovali.

Tako so bili dani vsi pogoji za miren socialen razvoj vasi Oberammergau. Toda prišli so hudi časi. Že l. 1632. in zopet deset let pozneje so Švedi neusmiljeno plenili in ropali po vasi. Nato so sledile neprestano vojske med Francozi in Nemci, Francozi in Avstrijci. Naj omenim samo bitko med Francozi in Avstrijci l. 1808., v kateri je pogorela skoro vsa vas. In vojski se je pridružila lakota in draginja in spravila Oberammergau na rob propada.

(Dalje.)

Dva cveta.

V spomin † g. M. L. — Zložil Vekoslav Remec.

Obraz tvoj sije v dušo mi v teh dneh,
še ves ozarjen z glorio večerno,
pokojen, kot bi upanje ti verno
v življenje že ugašalo v očeh.

Bogve zakaj sred vrta sva obstala,
kjer tuberoze so srebrne cvele? ...
Utrgala si dve in mi dejala:

In veš, takrat? ... Pred nama so po tleh
bežale sence skozi vrt nemirno,
za nama vriskal radosno, prešerno
je drugih govor in brezskrbni smeh.

„Vam za življenje, meni pa za smrt ...“
Pogled tvoj bil v brezkončnost je uprt,
a mene težke slutnje so objele.

Študentovska.

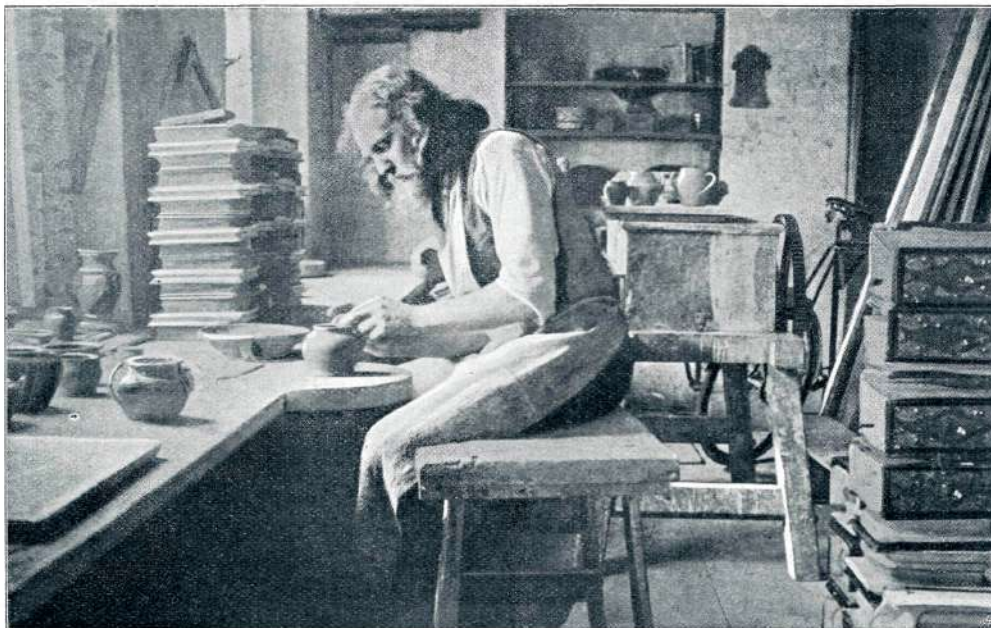
Zložil Vekoslav Remec.

No da, ti moj brneči samovar,
nocoj naj se s teboj pogovorim,
ker ni nikogar, da kramljal bi z njim —
sicer pa — kaj nama ves svet je mar?

Tako ves čuden si nocoj kot jaz,
kdo, vruga, naj razume, kaj brniš,
in vrhutega zunaj burje piš
na stekla bije, v srcu pa je mraz ...

In jaz ne vem, kaj od sveta želim,
življenju kakor sfingi zrem v oči. —
Kako s teboj nocoj jaz govorim —
jaz te ne umem in ne mene ti.

ANTON LANG (PREDSTAVLJALEC KRISTUSA) PRI DOMAČEM DELU

Pasijske igre v Oberammergauu.

Spisal prof. Anton Sušnik.

(Dalje.)¹

Poleg tega se je po dolгих, hudih vojnah obubožani vladi zahotelo po cerkvenem premoženju in l. 1803. je sekularizirala samostan Ettal. Mnogi delavci so izgubili svoj vsakdanji zaslužek, Oberammergau pa svojega pokrovitelja, pravičnega sodnika in zagovornika.

Umevno je, da taki težki časi niso bili ugodni za razvoj domače umetnosti. Živahni promet čez Kienberg je vsled prevelikih nevarnosti moral prenehati, produktivnost se je manjšala od leta do leta, trgovske zveze so se počasi trgale in na koncu 18. stoletja skoro popolnoma prenehale. Sicer se je v 18. stoletju razpečalo še veliko blaga po svetu. Toda one spretnosti in umetnostne dovršenosti, o kateri piše Andrej Althammer v svoji „Geschichte von Ettal“, „quod habeat Oberammergau ingeniosos ac faberrimos homines caelands imagunculis, doctissimos, adeo ut in testam nucis historiam Dominicae passionis adeo subtiliter ac fabre forment, quale in Germania aut tota Europa vix reperias“, da so znali na orehovo

lupino vrezati celo trpljenje Kristusovo — ne najdemo več. Stari umetniki so izumrli, naraščaj se ni mogel šolati ne doma, ne v Ettalu, in ostali so — spretni obrtniki in rokodelci, ki so slično kakor po tovarnah delili delo med seboj. Rezali so razne igrače, okraske za oltarje, omare, ure, okvire, največ pa vsakovrstne figure v rokoko slogu; toda vse je bilo le posnemanje, nikjer nobene izvirnosti. Kako globoko je padla umetnost, priča Ivan Ev. Lang, ki poroča v svojih zapiskih, da so nekateri poizkušali zopet rezljati krucifikse, ki pa so bili tako enostavni, da se jih je baje dobilo sto za 1 gld. in še celo košarico povrhu.

Tudi huda konkurenca je pretila rezbarstvo popolnoma uničiti. Prebivalci doline Gröden na Tirolskem, ki so v začetku svoje rezbine dajali v barvo v Oberammergau in tudi sicer razpečavali svoje blago po oberammergauskih založnikih, so se sčasoma naučili uporabe barv, otesli so se tujega vpliva in se popolnoma osamosvojili. In dočim je vas Oberammergau trpela pred vojsko in drugimi nadlogami in nazadovala v vsakem oziru, so Grödenci hitro napredovali in s čudovito spretnostjo in podjetnostjo kmalu povsod izpodrinili Oberammer-

¹ V 4. številki „Dom in Sveta“ sta se v ta spis vrnili dve pomoti: Str. 139 se mora glasiti: „Ko sem nazaj grede izstopil v Tutzingu“ itd., ne pa v „Tutzingenu“. Str. 140 spodaj naj se bere „Aufacker“ ne pa „Anfacker“.

gauce. In sloviti trgovci oberammergauski so postali navadni kramarji, ki so po sejmi in božjih potih ponujali svoje blago.

V tem kritičnem času sta si pridobila veliko zaslug za domačo umetnost domača založnika Jurij Lang in njegov sin Ivan Ev. Lang, ki sta iskala povsod novih odjemalcev in izkušala z vsemi močmi vzbuditi zopet umetniški čut in veselje do dela. In res poroča l. 1816. „Wöchentlicher Anzeiger für Kunst und Kunstgewerbe“ o umetnikih, ki delajo po boljšem okusu. Sloveli so posebno slikar Jožef Anton Lang, ki je znal slike s stekla prenesti na platno; portretni in gledališni slikar Jožef Mangold, ki je v Monakovem kopiral na steklo portret kralja in kraljice; Franc Franke, ki je znal rezati tako lepe krucifikse, da so bili podobni slonokoščenim. Sicer pa so rezljali še tudi takrat največ igrače: vozičke, vojake, punčke, navadne martre in podobe svetnikov, skratka, izdelovali so stvari, ki so jih lahko razpečali na sejmeh. Nekateri so kazali pritem izredno spretnost. Tako je izrezal Alojzij Ledner obleganje mesta Ulm, obleganje in vzetje trdnjave Scharnitz, katero je kralj Maks I. kupil za 400 gld. — pozneje jo je dobil v dar Napoleon I., — padec trdnjave Kufstein, bitko pri Austerlitzu, bitko pri Lipskem, itd. S pomočjo posebnega mehanizma je vse hkrati oživel; trombe so zadonele, vojaki marširali, bobni ropotali, kanoni pokali. Bitko pri Lipskem je Alojzij Ledner l. 1814. kazal na Dunaju in jo slednjič prodal za 450 gld.

Okoli l. 1818. — piše župnik Daisenberger — so že prihajali zopet trgovci s Kranjskega in iz doline Gröden na Tirolskem kupovat v Oberammergau. In od l. 1830. do 1840. je znašal letni promet že okoli 12.000 gld. Pa tudi glede kakovosti izdelkov opazimo napredek. Poglavitne rezbine so bile sicer še vedno igrače in druge malenkosti, a vendar omenja Ludovik Steub l. 1840. tudi dragocene male rezbarije, ki so bile nebarvane in izrezane iz finega lesa. Bili so to večidel posnetki novjših monumentov in portreti imenitnih oseb in suverenov. Dobili so se na prodaj: Schiller, Gutenberg, Albrecht Dürer, Friderik Pruski, Napoleon, kraljica angleška i. dr. Vrednost takih del cenil Steub od 6 do 12 gld.

Tako se je domača umetnost zopet začela gojiti in l. 1837. naštejemo v Oberammergau že 160 rezbarjev brez žensk in otrok. In zopet je šlo blago po vsem svetu, pravi Daisenberger, celo čez ocean v Severno in Južno Ameriko. Dela je bilo dovolj celo ob času vojne l. 1870. in 1871. — Vendar pa se Oberammergauci niso mogli povzpeti več do prejšnje umetniške višine. Šele v novjšem času se opaža napredek tudi v tem oziru.

Da bi se gojil in izboljšal umetniški čut, so ustanovili že v začetku 19. stoletja v vasi risarsko šolo.

Poučevali so domači umetniki. A uspehi so bili minimalni. L. 1869. se je šola reorganizirala in l. 1887. razširila v rezbarsko šolo pod vodstvom Ludovika Langa. Ker so bili prostori kmalu premajhni, so odprli l. 1909. novo, moderno urejeno šolo, ki je stala 107.000 mark. To je danes za Oberammergau nekaka rezbarska akademija, v kateri se vzgaja umetniški naraščaj. Vodi jo direktor Ludovik Lang, ki si je pridobil za nje ustanovitev in razvoj največ zaslug. Poleg njega poučujeta še učitelj Ledner in kipar Müller iz Monakovega. Obiskuje jo 16 rezbarjev in 110 risarjev.

O najnovjšem razvoju domače umetnosti nas poučita najbolje razstavi v Norimberku. Pri razstavi l. 1896. so dobili Oberammergauci 2 srebrni kolajni in 6 bronastih; l. 1906. pa 3 zlate, 3 srebrne in 4 bronaste kolajne.

Vendar pa rezbarstvo danes ni več vir tolikih dohodkov kakor nekdanj. Bogaté pač založniki in prekupci. Sicer pa trdi domači župnik, prelat Schroeder, ki gotovo dobro pozna razmere, da bi se mnogi rezbarji komaj mogli preživeti, če ne bi imeli zraven še hiše in malo polja.

Izpregovoril sem malo več o domači umetnosti v Oberammergau, ker je stvar samanasebi zelo zanimiva; je pa tudi važen činitelj pri razvoju pasionskih iger. Če ne bi bilo te domače umetnosti, bi najbrže tudi ne bilo pasionskih iger, po katerih slovi danes Oberammergau po vsem kulturnem svetu. Toda — o tem pozneje.

Vas Oberammergau šteje danes okoli 400 hiš in 1800 prebivalcev, ki so po veliki večini rimsko-katoliške vere. Pečajo se ponekoliko s poljedelstvom in živinorejo (občina ima 3000 ha zemlje), največ pa gojijo umetno rezbarstvo. Glavni, četudi ne posebno velik vir dohodkov je še vedno rezbarstvo. Vsakih deset let pa tudi obiskovalci pasionskih iger pustijo precejšnje vsote v vasi. Zlasti zadnja desetletja, odkar se mora po naročilu vlade po odbitku vseh stroškov vsaj ena tretjina čistega dobička obrniti v občekoristne namene, ima občina od pasionskih iger velike koristi. Naj napišem nekaj števil! L. 1880. je bilo vseh dohodkov 336.596·34 mark, izdatkov 81.095·39 mark. V občekoristne namene se je porabilo 97.070·29 mark, igralci so dobili 158.430·66 mark. — L. 1890. so znašali dohodki 694.724·7 mark, izdatki 206.196·45 mark. Občina je dobila 199.757·62 mark, igralci pa 288.570 mark. — Leta 1900. so presegali dohodki že en milijon mark (1.068.487·78 mark), stroškov je bilo 320.834·86 mark. Občina je prejela 334.744·49 mark, igralci 410.057 mark. — Lansko leto je bilo, kakor so poročali časopisi, vseh dohodkov 1.704.735 mark. — Le tako je mogoče, da ima vas Oberammergau danes poštni in brzojavni

urad, električno razsvetljavo, velik vodovod in kanalizacijo, prostorno bolnišnico, lepo zasajene drevo-rede. Ceste so precej široke in kolikormogoče ravne. Hiše izgubljajo, žal, vedno bolj svojo karakteristično zunanost in se umikajo novim modernim stavbam z znano mestno enoličnostjo. Le tuintam še naletiš na stare freske, ki so nekdanj krasile skoro vse hiše v Oberammergauu. Najzanimivejša v tem oziru je hiša dr. Langa. Občudovanja vredna je njena arhitektonika in perspektiva. Na vrtni strani pa kaže še dobro ohranjeno fresko: Kristus pred Pilatom. Naslikal jo je že zgoraj omenjeni „Lüftlmaler“ Franc Zwink. Milo se mi je storilo, ko sem primerjal to hišo z modernimi spakami. Vendar pa moram priznati, da kažejo nekateri tudi pri renoviranju precej umetniškega okusa. Tako založnik Guido Lang, ki je na staro hišo posadil celo novo nadstropje in združil staro in novo v lepo harmonično celoto. Enako si je postavil po svojem okusu prijazen dom Anton Lang, sedanjí predstavljalec Kristusa. — Splošno pa kaže vas vedno bolj mestno lice. Tudi reka Ammer, ki je nekdanj preplavljala svoje bregove, je zadnja leta regulirana.

Izmed javnih poslopij bo gotovo vsakega zanimala cerkev. Sezidana je bila l. 1736.—1742. v tedanjem rokoko-slogu. Dolga je 60 m, 18 m široka in 30 m visoka. Zvonik je visok 52 m. Notranjost krasi 5 oltarjev in 14 velikih poslikanih oken. Sv. Antona v velikem oltarju je slikal Jakob Zeller, freske pa Martin Gindter. Med zadnjimi je najzanimivejša slika nad orglami, ki predstavlja tabernakelj cerkve svetega Petra v Rimu. Velike, krasno doneče orgle s 30 registri so darovali Angleži l. 1890. — Na pokopališču je najlepši spomenik duhovnega svetnika J. A. Daisenbergerja, ki si je pridobil za vas neveljivih zaslug. Napravil in podaril ga je umetnik domačin kipar Anton Lang.

Ogledal sem si tudi muzej. Sezidal ga je na lastne stroške (75.000 mark) založnik in poštar Guido Lang. Načrt je napravil arhitekt prof. Franc Zell iz Monakovega. Lična in okusna stavba odgovarja povsem svojemu namenu. Zunaj na zahodni strani vzbuja pozornost stebrasta lopa: na štirih stebrih iz rdečega sicilskega marmorja, katere je nekdanj kupil kralj Ludovik II. za svoj grad za 11.000 mark, sloni balkon. Njegovo balustrado krasijo podobe štirih letnih časov, posnete po „štirih letnih časih“, katere je izrezal v 18. stoletju Juri Lang. Na severni strani pa lepša poslopje velika freska, ki prestavlja prevažanje blaga po nekdanji stari cesti. Vso notranjščino in dispozicijo razstave je priredil s finim okusom isti arhitekt. Vidi se, da je mož dober poznavatelj oberammergauske umetnosti. Skoz vrata stopimo v prijazno baročno kapelico, ki hrani več dragocenih slik, vse

polno kipov in drugih zanimivosti, največ iz rokoko-dobe. Stopnice z ograjo, ki je posneta po starem domačem vzorcu, vodijo na emporo, okrašeno z raznimi umetninami, in odtod v razstavne prostore. Deset sob se vrsti druga za drugo in nudi radovednemu tujcu v bogati izbiri vsega, kar je ustvarila kdaj domača umetnost v Oberammergauu. Od navadnih igrač do umetnih rezbin (Leonardo da Vincijeva „Zadnja večerja“, celi prizori iz Kristusovega trpljenja, celi oltarji), od primitivnih bridkih marter do pretresljivih podob Križanega, od nerodnih človeških in živalskih figur do lepih alegoričnih podob in dovršenih portretov, od vsakdanjih potrebščin in malenkosti do zanimivih podob in slik na steklu. Oko se ne more načuditi ti pestri mnogovrstnosti! Kot posebnosti v prvem nadstropju naj omenim starinsko, popolnoma opremljeno sobo in mnogovrstne jaslice. Najzanimivejše so pač one, ki jih je na kartonu naslikal in izrezal Franc Zwink; kažejo do 70 figur. Pri drugih so figure večinoma izrezane iz lesa ali voska in oblečene v pestrobarna oblačila. Posebno lep je nekje izprevod Treh Kraljev: Gašper se pelje na krasnem vozu, ki ga vlečejo kamele.

Če omenim še rotovž in novo gledališče, katerega si homo ogledali pozneje, sem z znamenitostmi pri kraju. Pač! — Še nekaj ti bo vsak Oberammergauec pokazal s ponosom! Na bližnjem griču Osterbichl se dviga impozanten marmornat spomenik (Marija in sv. Janez pod križem), ki ga je l. 1875. podaril občini kralj Ludovik II. Bavarski v hvaležen spomin na pasionsko predstavo 25. septembra l. 1871. Visok je 12 m in tehta 110.000 kg. Na zadnji strani ima napis: „Den kunstsinnigen und den Sitten der Väter getreuen Oberammergauern“.

Oberammergau je danes precej obiskano letovišče. Tudi zimski šport privabi vsako leto dokaj tujcev v vas. Sicer pa kraljuje mir in tiho zadovoljstvo. Vsakih det let pa se snide tu ves kulturni svet in se čudi pasionskim igram.

Zgodovina pasionskih iger.

Pasionske igre imajo svoj početek že v prvih časih krščanstva. Z grškim gledališčem je propadla tudi gledališčna umetnost. Rimsko gledališče je izpodrinil amfiteater s svojimi krvavimi prizori, mesto tragedij in komedij si je osvojil burleskni in lascivni mimos, ki se je čudovito hitro širil povsod in se kmalu priljubil pri vseh narodih. Katoliška Cerkev ni mogla mirno gledati. Zoper kult mesenosti in kugo nenravnosti, ki ju je širil mimos v zvezi z bakhanadami in drugimi poganskimi orgijami, se je moralo nekaj storiti. Vse prepovedi niso pomagale nič. Ljudstvo se je bilo tako razvadilo, da je prireditve glasno zahte-

valo. Zato je Cerkev začela misliti na to, da bi sama prirejala igre, katerih snov bi bila visoko vzvišena in bi imela isto, če ne še večjo privlačno silo. Prvi poizkusi datirajo že iz 4. stoletja. Okoli l. 572. pa že zasledimo dramatično delo, ki v 2600 verzih proslavlja trpljenje in vstajenje Kristusovo. — Srednji vek in njegov enotni svetovni nazor pa je pripomogel, da je Cerkev ustvarila verske drame, ki so po svoji veličastni vsebini in po krasoti svojih uprizoritev prekašale daleč vse druge prireditve in se kmalu udomačile pri vseh evropskih narodih. Snov je bila vzeta iz cerkvenih obredov o božičnem in velikonočnem času in iz Sv. Pisma; sčasoma so se dramtizirale tudi razne legende svetnikov. Take drame so se imenovale misteriji¹. Misteriji so se delili v božične, velikonočne in pasionske igre v ožjem pomenu besede. Uprizarjali so se najprvo v cerkvi, večidel od duhovnov in klerikov; ko se je število sodelujočih znatno pomnožilo, pa zunaj cerkve v posebnih gledališčih. Igralci so izprva govorili in peli v latinskem jeziku, od 13. stoletja dalje pa so začeli rabiti živi jezik narodov. Najbolj so se priljubile pasionske igre, ki so od 15. stoletja naprej počasi izpodrinile druge božične in velikonočne predstave. In odtedaj jih nahajamo po vseh deželah, pri vseh vseh narodih.² Sčasoma pa so tudi te zgrešile svoj vzvišeni smoter. In strogi ukazi duhovščine in vlade in razne jezuitske drame so napravili konec tudi pasionskim igram. Dandanes se prirejajo le še po nekaterih krajih, kakor v Brixleggu na Tirolskem, v Hořitzu na Češkem, Selzachu v Švici (kanton Solothurn), posebno slovesno pa v Oberammergau in od l. 1904., dalje tudi v Nancyju na Francoskem.

¹ Prim. Herderjev leksikon in Dr. Gaehde: Das Theater.

² Tudi na Kranjskem so v 16. in 17. stoletju, največ kapucini, prirejali pasionske igre v Ljubljani, Kranju, Škofji Loki, Novem mestu. Prim. dr. Sket: Slovenska slovstvena čitanka in „Izvestje Muzejskega društva za Kranjsko“ II. 1892.

Leta 1633. je razsajala po Bavarskem strašna kuga. Tudi Oberammergauci so se tresli pred grozno smrtjo, ki je v bližnjih vaseh Kohlgrub in Eschenlohe pobrala že skoro vse prebivalce. In sešli so se občinski očetje in sklenili varnostne odredbe: Naj se vse ceste in steze, vsi dovozi in dohodi strogo zastražijo, da se ne prikrade sovražnik v vas. In zgodilo se je tako, poroča po neki stari kroniki Hermine Diemer, in je pomagalo. Toda ne dolgo, in smrtonosnega sovražnika je spustil v vas domačin Schisler, ki je hodil na delo v Eschenlohe. Usoda je hotela, da je stala njegova hiša na bližnjem griču zunaj vasi, tako da se je vkljub največji pazljivosti stražnikov na predvečer večjega praznika neopažen vrnil domov. In strahoviti vojskovodja se je utaboril še isto noč zunaj vasi in odposlal svoje poslane: črno grozo in obup, smrtni strah in trepet. Kmalu pa je zasedel vso vas in divjal, davil in moril, da je bilo groza. In v par dneh jih je padlo štiriinosemdeset.

V tej strašni stiski so se obrnili vaščani k Bogu za pomoč. Napravili so slovesno obljubo: Če jih Bog reši kuge, bodo vsakih deset let priredili pasionske igre v čast trpljenju Kristusovemu. „In noben človek ni več umrl.“ — Že takoj prihodnje leto (l. 1634.) pa so Oberammergauci prvokrat izpolnili svojo obljubo.¹

Mnogi trdijo, opirajoč se na zgoraj omenjeno poročilo, da so se pasionske igre v Oberammergau začele šele vsled slovesne obljube l. 1633., da so se torej l. 1634. igrate prvokrat in jih dotedaj sploh ni bilo. Toda ta trditev je zmotna.

¹ Take in enake obljube za časa kuge niso nič nenavadnega; najdemo jih povsod vse polno. Tudi Ljubljančani so se zaobljubili l. 1598., ko je razsajala kuga, „da osnujejo slovesen izprevod s predstavo bridkega trpljenja na veliki petek, v čast trpečega Izveličarja“. Prim. dr. Sket: Slov. slovstvena čitanka. (Dalje.)

Sklepi in upi.

Zložil Ksaver.

Kaj so sklepi, dragi,
kaj srca obet?

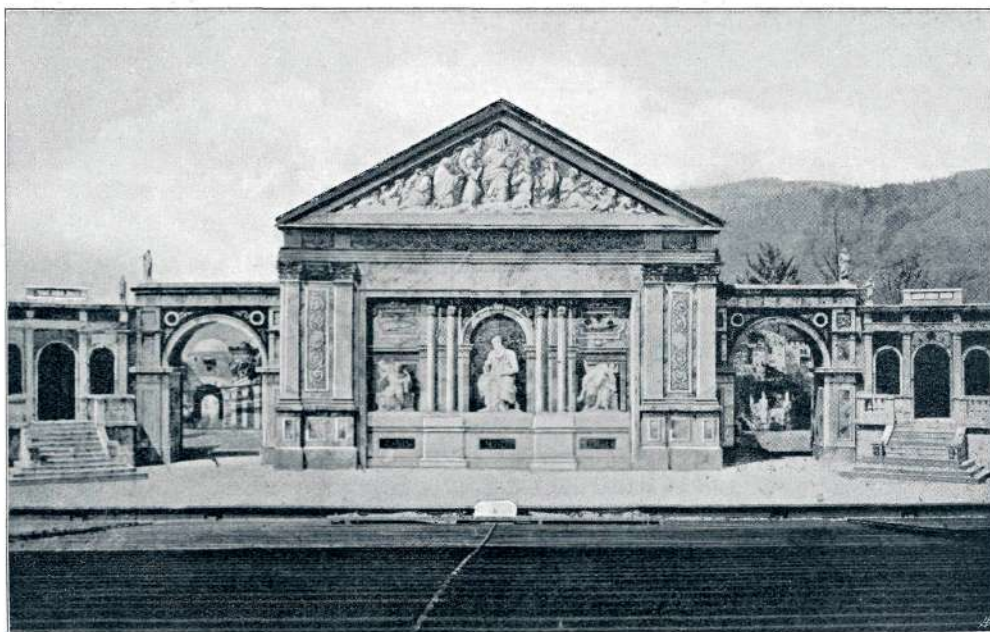
Kaj so upi jasni,
kaj srca polet?

Kaj je v vihri besni
sam skesan šepet?

Kaj na zvezdnem nebu
je bežeč komet?

— Da umrjè.

ODER PASIONSKEGA GLEDALIŠČA V OBERAMMERGAUU

Pasionske igre v Oberammergauu.

Spisal prof. Anton Sušnik.

(Dalje.)

Ce bi bile pasionske igre Oberammergaucem docela neznane, nekaj nenavadnega, nekaj novega zanje, bi gotovo kronika, ki popisuje kugo tako natančno, da pove celo ime onega, ki jo je zanesel v vas, kaj več poročala o pripravah in „prvi“ predstavi l. 1634. Tudi si ne moremo misliti, da bi mogli vaščani, popolnoma nevešči gledališke umetnosti, v tako kratkem času: od jeseni l. 1633. do spomladi l. 1634. — kar čez noč, kakor pravi dr. Holland (citira H. Diemer), naučiti se, pripraviti in urediti vse za igre, ki trajajo ves dan, pri katerih sodeluje več sto oseb. — Vrhtega so se že v 15. in 16. stoletju igrale pasionske igre na Bavarskem v več kakor 60 krajih; posebno slovesno na dvorih v Monakovem in Inomostu in pa v Augsburgu. Le prebivalcem oberammergauskim, ki so živeli vsled svoje živahne kupčije v vednem stiku z mesti in tujci, naj bi bila vsa stvar neznana! Le Oberammergauci, pri katerih je cvetela domača umetnost, ki so bili že v 16. stoletju priznani umetniki v rezbarstvu, ki so imeli zmisel in čut za vse lepo in vzvišeno — le ti naj bi bili stali mirno ob strani in gledali!... To je zelo malo verjetno; zdi se mi skoro nemogoče.

Gotovo so se tudi v Oberammergauu igrale pasionske igre že prej, najbrže že v 15. stoletju, kakor v Augsburgu, samo neredno, v negotovih časih. — L. 1633. pa so se prebivalci zaobljubili, vprihodnje pasionske predstave prirejati redno, vsakih deset let. In to svojo obljubo so izpolnili takoj prihodnje leto in nato vsakih deset let, do l. 1674. Takrat pa so sklenili, pričeni z l. 1680., preložiti igre na konec vsakega desetletja. In tako je ostalo do današnjega dne.

Tudi besedilo iger dokazuje našo zgornjo trditev. Tekst iz l. 1634. nam, žal, ni ohranjen. Najstarejši je iz l. 1662. Hrani ga založnik Guido Lang. Kakor je dokazal dr. Hartmann (citira H. Diemer), sestoji iz treh tekstov. Povečini se ujema s pasionskim tekstom iz 15. stoletja, ki se je hranil v samostanu sv. Ulrika v Augsburgu. Ostali del je zložil „meistersinger“ Wild iz Augsburga sredi 16. stoletja. Tuintam pa so vrinjena mesta iz pasionske igre, ki jo je spisal okoli l. 1600. Iv. Aelbl, župnik v Weilheimu. — Če bi torej Oberammergauci do l. 1634. ne bili poznali pasionskih iger, kot so jih sploh poznali po Bavarskem, bi bilo težko umeti, zakaj da so segli tako daleč nazaj po tako star tekst.

To najstarejšo igro¹ imenuje učeni pater Placid Braun: *Passio domini in lingua vulgari*. In po vsej pravici! Jezik je neokreten, še malo razvit. Pojmovanje in čustvovanje, vkolikor se ne naslanja na Sv. Pismo, je otroškonaivno, vzeto iz duše razvijajočega se naroda. Zraven pa kaže tudi precej banalnosti in surovosti. Judež n. pr. se obesi vpricho velikih duhovnov. In trije hudiči ga zgrabijo, mu iztrgajo drob iz trupla in ga požro... Duh in okus časa je zahteval pač tudi takih stvari.

Da bi izboljšal vse to, je okoli l. 1740. benediktinec Rosner iz Ettala spisal novo igro po vzorcu jezuitskih dram. Toda igra ni ugajala. Igrali so jo le dvakrat l. 1750. in 1760. Bila je pretežka. Ton je bil prebombastičen, alegorija je igrala preveliko vlogo. Nastopale so alegorične figure: smrt, greh, skopost, zavist i. dr. in pri vsakem dejanju se je pokazala kot nekak simbol dejanja slika iz starega testamenta.

Zato so že l. 1780. naprosili vaščani patra Knipfelbergerja iz Ettala, da je zložil novo besedilo. To je bilo dokaj enostavnejše in zato boljše.

L. 1811. pa so dobili Oberammergauci za pasionske igre privilegij za vse čase. Nastalo je bridko vprašanje: Kje dobiti, kako ustvariti delo, ki bi bilo vredno vzvišenega predmeta, ki bi imelo trajno veljavo? In zopet — a topot zadnjič, je prišla pomoč iz Ettala. — Po sekularizaciji samostana so se menihi razkropili na vse strani. Pater Otmar Weiß pa se ni mogel ločiti. Ostal je in živel v Ettalu še nekaj let kot zvest učitelj in prijatelj mladine in pozneje kot oskrbnik ministrskega svetnika pl. Elblinga, ki je bil od erarja kupil samostan. In na razvalinah samostanskega življenja je ustvaril delo, ki je zapisalo njegovo ime za vedno v zasluženja zlate bukve vasi Oberammergau. — Več tipičnih oseb in pa krasne prizore, ki so viri prave narodne poezije, v katerih se zrcali vsa nepokvarjena, nežno, a vroče čuteča duša narodova, je vzel iz najstarejšega dela, tako: slovo Jezusovo v Betaniji, osebo Pilatovo, tipične osebe apostolov i. dr. Nekaj formalnosti, kakor: žive podobe, razvrstitev in nastop igralcev, število pevskega zbora itd. je dobil pri Rosnerju. Sicer pa je njegovo delo popolnoma samostojno in stoji visoko nad drugimi. Glavni vir so mu bili evangeliji. Mogočno je stopil na plan z novo idejo: vpeljal je Kristusa ne kot mučenika, ki se poslavlja od svojih učencev, da gre v trpljenje po volji svojega Očeta, ampak kot Mesija, težko pričakovanega, kot kralja Davidovega, ki prijezdi v Jeruzalem, češčen in slavljen od ljudstva Izraelovega. Dosedaj so bili vsi teksti pisani v verzih. Weiß je svoje delo napisal v prozi; le partije, namenjene za pevski zbor, je pustil v ve-

zani besedi. Uglasbil pa je te partije učitelj domačin Rok Dedler. Njegova kompozicija se proizvaja nekoliko prenovljena in popravljena še vedno.

Tako je ostalo do l. 1850. Tedaj pa je domači župnik, že tolikrat omenjeni Jožef Alojzij Daisenberger, mož globoko izobražen — prevel je tudi Sofoklejevo *Antigono* — na splošno željo prebivalcev revidiral Weißovo delo. Jezik je opilil; marsikaj črtal, marsikaj pripisal, izpremenil in popravil. Zložil je tudi nekaj krasnih verzov za prolog. In to besedilo je še danes v rabi.

V novejšem času so sicer iz Monakovega ponovno poizkušali besedilo, petje in godbo reformirati v modernem duhu časa. A brez uspeha. V nobeni stvari Oberammergauc ni tako konservativen, tako skeptičen, kakor ravno glede pasionskih iger.

* * *

Vestno so izpolnjevali Oberammergauci svojo obljubo do l. 1770. 31. marca tega leta pa je izdala vlada sporazumno s cerkveno oblastjo strog ukaz, ki je pasionske igre po vseh deželah kratkomalo prepovedal.

Velika žalost je zavladata v Oberammergau. Kakor brez domače umetnosti, tako tudi brez pasionskih iger zanje ni bilo življenja. Rezbarstvo jim je dajalo vsakdanji kruh, na pasionske igre so bili navezani z vso svojo dušo. Saj je bila to njih sveta obljuba, njih sveta dolžnost, ki jim jo je narekovala hvaležnost do Boga, velevala pieteta do njihovih očetov.

Zato se je obrnila občina na „duhovni svet“ v Monakovem s prošnjo, naj se napravi pri njih izjema, ker jih veže sveta obljuba. Zastonj! Prošnja je bila odbita, češ: Če vas veže obljuba, pa jo izpremenite v kako drugo Bogu prijetno delo: v molitev, ali pridigo, ali procesijo, ali kaj podobnega... Nato so poslali deputacijo do volilnega kneza Maksa Jožefa III. Tudi ta jih je zavrnil. — Druge poti ni bilo. Kaj sedaj?... Čakali so ugodnejše prilike. In ko je po smrti Maksa Jožefa zavlada Karol Teodor, so takoj zopet obnovili svojo prošnjo in jo podprli s tehtnimi razlogi. Topot jim je bila sreča mila. Dne 8. januarja l. 1780. je izdal knez odlok, da sme občina Oberammergau izjemoma tudi še naprej vsakih deset let prirejati pasionske igre. Toda vkljub najvišjemu dovoljenju jih je despotni minister grof Montgelas l. 1801. zopet prepovedal. Kdo drugi bi gotovo izgubil pogum in pustil vso stvar pri miru. Toda vztrajni in pogumni Oberammergauci se niso ustrašili; tudi mogočni Montgelas jim ni mogel ukloniti ponosne glave. Odpravili so se zopet v Monakovo in niso mirovali prej, dokler niso s pomočjo duhovnega svetnika Antona Sambuge, ki je bil svojčas vzgojitelj bavar-

¹ Tekst iz l. 1662. sem v glavnih delih bral pri H. Diemerju.

skega kronprinca Ludovika, dosegli zopet dovoljenja. To se je zgodilo 3. marca l. 1811. Ko pa je kronprinc Ludovik I. zasedel bavarski prestol, je bil ves čas svojega življenja navdušen zagovornik in vnet pokrovitelj pasionskih iger v Oberammergau.

In odtedaj ni bilo nobene prepovedi več. Brez raznih ovir in težkoč tudi sedaj ni šlo; ampak igre so se vendar mogle igrati vsakih deset let. Tujci pa so se čudili malomarnosti in brezbriznosti vlade, ki podjetja ne samo ni podpirala, ampak mu je stavila celo zapreke. In veliki vojvoda Peter Oldenburški je vzkliknil, ko je videl predstavo l. 1890.: „Jaz bi bil ponosen na to, če bi imel tako občino v svoji deželi, in bi storil vse, da bi podjetje laže uspelo.“ Šele v novejšem času so se razmere izpremenile tudi v tem oziru. Vlada je uvidela, da ima država še največ dobička od oberammergauskih pasionskih iger. Saj so imele samo l. 1900. bavarske železnice od iger dobička okoli 4.000.000 mark. Zato sedaj ministrstvo prireditve kolikor mogoče podpira.

Kakor povsod, so se tudi v Oberammergau igrali pasionske igre izpočetka v cerkvi; ko je bila pa ta premajhna, pa na pokopališču. Hodili so jih gledat največ domačini in okoličani. Ker pa se je igralo precej dobro — kot umetni rezbarji so imeli Ammergauci kolikor toliko tudi zmisel in čut za gledališko umetnost —, je rastle zanimanje vedno bolj in število obiskovalcev se je vsakih deset let izdatno pomnožilo. L. 1830. je bil prostor na pokopališču že premajhen. Zato so zgradili leseno gledališče na travniku zunaj vasi, kjer tudi danes stoji novo gledališče. Čez 10 let je prihitelo že toliko občinstva, da je bilo tudi to gledališče, dasiravno je imelo prostora za več tisoč oseb, premajhno. Igre so se morale večkrat ponoviti. In sloves o vasi Oberammergau je šel po vsej deželi. Ko pa so l. 1840. Ludovik Steub, Guido Görres in francoski baron de Roisin in l. 1850. sloviti igralec Edvard Devrient pisali v listih navdušene članke o pasionskih igrah v Oberammergau, se je začel zanimati zanje tudi zunanji svet. L. 1850. in 1860. se je pripeljal k predstavi sam bavarski kralj Maks. In odtakrat prihajajo kralji in cesarji, politiki in državniki, cerkveni in posvetni dostojanstveniki, gledališčni igralci, pesniki in pisatelji in brezštevne množice drugih iz vseh krajev sveta... L. 1890. se je moralo gledališče zopet povečati. Obenem so postavili z ogromnimi stroški 100.000 mark čisto nov oder, ki odgovarja svojemu namenu, pa tudi modernim zahtevam razvjenega publika. L. 1899. pa so podrli še leseno lopo za gledalce in zgradili velikansko stavbo, ki je stala 246.758 mark. V njej je prostora za 4300 ljudi. 4000 je sedežev, zraven pa stoji lahko še 200—300 gledalcev.

Tako so se Oberammergauci borili za pasionske igre, tako so jih ohranili do današnjega dne. Sveta jim je bila vedno tradicija njih očetov; kot najdražjo svetinjo jo čuvajo še danes. Pasionke igre so zanje vse na svetu. — V znamenju pasionskih iger se Ammergauci rodijo, živijo in umirajo.

Dan pričakovanja.

Kakor se vsujejo čebele iz panja, ko po dolgem dežju zopet posije solnce — zaigra jutranja rosa v tisoč svetlih biserih — in zadiši ajda na cvetni poljani, tako so se vsuli ljudje iz kupejev, ko se je po težkem pričakovanju sredi jasnega dopoldne ustavil vlak.

Vsak je hitro zgrabil svoje stvari. Ta kovček, oni nahrbtnik, kdo drugi klobuk in površnik — vsak je hotel biti prvi. Dame so vpile in se smejale, gospodje zmerjali in godrnjali — drug drugega so rinili in podili. Nekateri vsled svoje sitnosti, ki je niso mogli pustiti doma, drugi iz nestrpne radovednosti. Tretjim se je morda mudilo v resnici.

Meni se ni mudilo ne iz enega, ne iz drugega vzroka. Vedel sem, da se bo ta množica kar zagozdila ob izhodu, da bodo še nekaj časa napoti drug drugemu. Zato sem mirno čakal, da je bil izhod prost.

Zunaj pa — kar cela barikada voz pred menoj! In pri vsakem je mirno stal izvošček, s klobukom ali čepico v roki, in je s prijazno gesto vabil vljudno na voz. Všeč mi je bilo, da niso vpili in kričali, kakor naši ljubljanski izvoščki, ki ti vsiljivo ponujajo svoj voz, in če ga odkloniš, glasno zabavljajo čez te in kolnejo. Ponujali so se tudi postreščki in nosači mirno, skoro flegmatično. Češ: če ne danes, pa jutri, če ne jutri, pa drugi pot: zaslužka bo dovolj. Bilo je še polno drugih ljudi, ki so stali in gledali — bogve kaj.

Nekaj pa je vzbujalo mojo pozornost. Skoro vsi moški so imeli dolge, kodraste lase in mnogi tudi dolge brade... Slišal sem bil o tem že poprej, a vendar sem bil presenečen. Zlasti en mož me je zanimal. Stal je blizu izhoda, lahno se naslanjaje na voz, in motril tujce. Gosti plavi lasje so mu padali na ramena — lepa „Kristusova“ brada mu je obrobljala pravilno začrtani obraz — izpod močnih obrvi pa so gledale prijazno velike modre oči. Nehote sem se spomnil na Rafaelovega Kristusa... Pozdravil se je z elegantnim tujcem — sedla sta v voz in se odpeljala...

Jaz pa sem hitel naprej, da čimprej dobim svojo sobo. V pisarni družbe Schenker & Co. iz Monakovega sem moral izvedeti vse podrobno. To sem torej poiskal najprej.

Pred menoj in za menoj pa so hiteli drugi potniki, mimo mene so drdrale kočije — vsak je želel hitro najti svoje stanovanje...¹

Stanoval sem v hiši št. 171., že bolj na koncu vasi. —

Moja soba v prvem nadstropju je bila majhna, nizka — kaj malo prijetna. Umetnik moj gospodar že ni bil, to sem videl na prvi pogled, — in najbrže je bil tudi precej reven. Dvoje nizkih oken na cesto, vstric podolgem dve postelji, zraven en sam umivalnik; na steni med posteljema podoba Brezmadežne, kakršne visijo po naših kmetijskih hišah, v enem kotu obešalo. — Vse pa je bilo čisto novo. Videlo se je, da je posestnik opremil sobo nalašč za pasionske igre. Imel je pripravljene zraven tega še tri sobe. In ko mine sezona — kaj potem? Če mu poleti sreča ne nakloni kakega letoviščarja, bodo stale sobe prazne celih devet let. Zato ni čuda, če so cene v Oberammergau precej visoke, tuintam pretirane. Ljudje si nabavijo mnogo stvari, ki jih sicer ne rabijo nikdar. Marsikdo se mora zadolžiti, zraven pa ga še opeharijo brezvestni agentje.

Malo čudno sem pogledal, ko sem videl sobo in dve postelji in imel karto za drugi razred. No pa potolažil sem se, ko mi je domača hčerka, ki je prinesla vode za menoj, na moje nemo vprašanje odgovorila, da bom spal tu sam.

Strašno sem bil radoveden, kaj je pravzaprav moj gospodar. — Kaj ko bi stanoval pri kakem imenitnem igralcu, pri Kristusu — ali vsaj pri Judežu ali Pilatu! ... Dal bi mi svojo sliko in napisal spodaj svoje ime! ... Kaj potem igre — kaj vse drugo! — Samo da imam sliko, četudi Judeževo ali Pila-

¹ Naval k pasionskim igram v Oberammergau je pač vedno tolik — kakor sem omenil že v začetku —, da si mora vsaj za glavno predstavo v nedeljo — če je dovolj ljudstva, se igra ponavlja v ponedeljek, včasih tudi še v torek — vsak že naprej naročiti vstopnico in stanovanje. Poseben komite razdeljuje zadnja desetletja vstopnice med prebivalce. Razni agenti in špekulanti seveda s tem niso zadovoljni. Ampak za Oberammergauec je to velikega pomena, ker so skoro vse vstopnice združene s stanovanjem, mnoge tudi s stanovanjem in hrano. In v prvi vrsti se oddajajo vstopnice s hrano vred, potem one s stanovanjem; vstopnic samih pa za glavno predstavo sploh ni mogoče dobiti. Pri oddaji vstopnic posreduje posebna, vsakokrat v ta namen ustanovljena pisarna v Oberammergau in pa družbe: Cook v Londonu, Union v Berlinu, Lloyd v Bremenu, Schenker & Co. v Monakovem. Pravočasno pa se dobe vstopnice tudi direktno od njih imeteljev samih.

tovo — in spodaj lastnoročni podpis. — To bi me zavidale Angležinje, katerih edina želja je vse to. No pa — moj gospodar ni bil ne Kristus — ne Judež — ne Pilat. Bil je pevec v zboru — bil je tenorist. Sicer tenoristov ne ljubim jaz posebno. Preveč so ponosni — preveč domišljavi — preveč se dajo vedno prositi. Toda moj gospodar je bil Oberammergauec — in zato častna izjema. Zato sem tudi rad kramljal z njim, ko se mi je pridružil po kosilu.

Izpraševal sem ga to in ono. Radoveden sem bil posebno, kako kaj živijo Oberammergauci. Kaj počno, ko se bliža čas pasionskih iger? — Kako se pripravljajo zanje?

„Mi Ammergauci živimo v resnici vse življenje v znamenju pasionskih iger. Pet let po igrah ne moremo pozabiti, kako je bilo, in pet let prej že govorimo zopet o prihodnji predstavi. Mnogi se po več dni ne morejo ločiti od igralne obleke in marsikomu, zlasti starejšim, zaigra solza v očeh, ko pomislijo, da je bila to morda zadnja igra v njihovem življenju. In težje se menda ne loči človek od življenja kakor Oberammergauec za vedno od pasionskih iger. Razumeli boste to, če Vam povem, da marsikdo začne gledališčno kariero že kot otrok v materinem naročju pri živih podobah; in šele kot sivolas starček zapusti oder. Tako bi bil imel nastopiti letos starček devetdesetih let, ki je igral prvič že l. 1820. Le neizprosna bolezen ga je prisilila, da se je odpovedal.“

„Ljudje dosežejo torej pri Vas visoko starost?“

„Naše podnebje je zdravo, in mi živimo pametno. Zato starčki z devetdesetimi leti in čez niso redki. In vsak hoče igrati, dokler le količkaj more, nihče se noče prostovoljno odpovedati svoji vlogi. Zato si lahko mislite, kako težko stališče ima komite, ko je treba voliti igralce in razdeljevati posamezne vloge.“

„Kaj pa nevoščljivost in zavist, sovraštvo in razne intrige, ki zvesto spremljajo gledališčne igralce povsod — ali nimajo prostora tudi med Vami?“

„Tudi mi smo ljudje; brez težav, zamer in spletkarij tudi pri nas ne gre. Treba je velike požrtvovalnosti in vztrajnosti, treba je neizprosne energije od strani komiteja, preden je vse urejeno in kolikor možno vsem ustrezno. Morate pomisliti, da potrebujemo letos za vsako predstavo okoli tisoč oseb.“

„Kdaj pa potem začnete že s pripravi?“

(Dalje.)

PASIONSKE IGRE V OBERAMMERGAUU: V BETANIJ

Pasionske igre v Oberammergauu.

Spisal prof. Anton Sušnik.

(Dalje.)

Pet let prej, kakor sem omenil ravnokar, že govorimo o igrah in ugibamo to in ono. Ko pa se približa čas, se zbero vsi možjevolilci naše občine, da se posvetujejo, ali naj se igre zopet priredijo, ali ne. Seveda je to vprašanje samo formalno; rešeno je že vnaprej. Kajti ni ga med nami, ki bi bil samo v mislih kdaj zoper pasionske igre. — Ta seja za letošnje prireditve se je vršila že l. 1907. v začetku meseca julija. In prve dni novembra se je že izvolil pasionski odbor. Ta obsega po pravilih vsakokratni občinski odbor z županom na čelu, ker pač občina priredi igre in ne kaka privatna družba. Zraven se izvoli še šest mož, in vsakokratni župnik je vedno častni član. Nato se takoj prične z delom, ki se razdeli po posameznih odsekih: za časopisje in reklamo, fotografije in razglednice, vstopnice in stanovanja, igranje, petje in godbo itd. Dela je ogromno. Tako je imel pripravljeni odbor za letošnje igre nad 130 glavnih sej. Kje pa so potem še seje raznih odsekov in pododsekov! — Najtežje delo pa čaka odbor, ko je treba voliti igralce. Vsa vas nestrpno pričakuje tega trenutka. In ko se približa dan volitve, se zbero vsi člani odbora jutraj v cerkvi, da pri slovesni službi božji prosijo pomoči od zgoraj. Nato se šele vrši volitev.

„To je torej velepomemben dan v življenju Oberammergauev. To je — rekel bi — dan tihih in

vročih želja, dan težkih pričakovanj in bridkih razočaranj, dan veselja — dan solza ...“

„Da, prav pravite. Nikoli se ne vidi pri nas toliko veselih in toliko žalostnih obrazov, kakor ta dan. — Toda razburjenje se kmalu poleže, naj bo že izid volitev tak ali tak. Končno se vendar vda vsak, zavedajoč se, da gre pač v prvi vrsti za čast in blagor cele občine.“

„Katera načela vas vodijo pri izbiri igralcev?“

„Od iger so izključene vse zakonske žene. To je sicer čudna, a stara tradicija, katere se še vedno držimo trdno. Dalje pridejo v poštev samo osebe, kojih imena so neomadeževana. Vse pa, kar zna peti in gosti, mora med zbor in orkester. Ravno raditega je pa tudi volitev tako težavna, zlasti še, ker ne smemo pritegniti zraven nobenega okoličana.“

„Če je že težko, dobiti več sto igralcev, še težje pa mora biti, vzdržati disciplino.“

„Ni tako, moj gospod; v tem oziru si znamo pomagati. Vsak igralec mora podpisati nekako pogodbo, v kateri se zaveže, prevzeti odkazano mu vlogo in jo po svojih močeh tudi rešiti častno in dostojno. Poseben paragraf v pogodbi pa določa vse potrebno zaradi vedenja pri izkušnjah in na odru. — Samoobsebi se razume, da velja vse to le za čas izkušenj in za pasionsko leto. — Vsak prestopek se strogo kaznuje. Kdor je bil le enkrat pijan, mora

plačati 10 mark. Vsak moški, ki je enkrat izostal od vaje, izgubi 5 mark, vsaka ženska 3 marke.“

„No, to je pa precej trd oreh za igralce,“ sem si mislil; „a težko tudi, da bi pri toliki množici diletantov pomagalo kaj drugega.“

„Da, da, tako je,“ je nadaljeval moj gospodar, kot da je uganil moje misli, „to pomaga, edino to.“ — In potem so se začele pevske in igralne vaje z novembrom oziroma decembrom l. 1909. Istega leta smo tudi dozidali posebno gledališče za gledališčne vaje. Res nas je stalo okoli 76.000 mark, a bilo je že skrajno potrebno. Poprej smo se vadili v leseni lopi in še to samo poleti in ob solnčni luči; sedaj imamo lahko izkušnje vsak čas in ob vsakem vremenu. Zato tudi lahko začnemo malo pozneje. — Vrhutega pa nam to gledališče prinaša še precej dohodkov, ker se v njem vršijo tudi vse druge igre in prireditve.“

Na moje vprašanje, če se pri njih goji družabnost in cvete društveno življenje, mi je naštel toliko raznih društev, da sem kar strmel. —

Medtem pa se je zunaj streslo nekaj — zaprhlo je — in zabučalo, da se je stisnil zrak, vznemirjen in razburjen, k hišni steni — potrkal jezno na okna, da so od strahu vztrepetala — in prepodil roj muh, ki so šumele tamkaj svoje nadležno in lačno življenje... Okoli hišnega ogla je zavil avtomobil. Še parkrat je zaropotalo — še par potreskov, sunkov in sopuhov — in z glasnim brrrr — — — se je ustavil „moderni konj“, lahno se tresoč, v lopi, ki je služila svojemu namenu zraven hiše mojega gospodarja. —

Domača hčerka je naznanila novega gosta, in gospodar ga je šel pozdravit. Jaz pa sem se odpravil pogledat malo po vasi.

Zunaj se je smejalo jasno nebo. Zlato solnce je gledalo na vas veselo-ponosno, kot kralj gleda po svojih podložnikih, ki so se zbrali, da slovesno praznujejo spomin na oni srečni dan, dan svobode in prostosti, ko je premagal njih vladar smrtnega sovražnika in jim prinesel mir in srečo v deželo. In svetli žarki njegovega pogleda so obsevali prijazno dolino in gore. Križ na gori se je svetil v vsej svoji velikosti. Vsa vas je trepetala veselega pričakovanja. Nič ni kazilo njene prijetne zunanosti. Le brezštevilni atomi praha, ki so ga prhali avtomobili in vzdigavala konjska kopita in drdrajoča kolesa, so se zbirali in množili in družec se z gostim dimom, ki se je valil sem od kolodvora, kot umazana meglena tenčica za kratek čas plavali nad vasjo; tako da se je moralo zdeti od daleč, da si je nadela vas gost pajčolan, kot si ga nadene v svoji sramežljivosti lepo dekle, ko se poda na pot, hoteč skriti svojo lepoto pred pogledi radovednega tujca. —

In večje ni moglo biti vrvenje in drvenje ljudi v Jeruzalemu, ko so prihiteli radovedneži iz vse Judeje gledat, kako bo Jezus Nazareški, kralj judovski, sam nesel križ na tožno goro Golgoto, da umrje sramotne smrti na njem, — kot se je danes v Oberammergau vse trlo ljudi, ki so prihiteli z istim namenom iz vseh krajev sveta. Tu je Lah hitel za Francozom, Avstrijec za Nemcem, Anglež je zavidno motril bahatega Amerikanca; Čeh je mogel najti Slovenca in Hrvata, Rus Srba in Bolgara, poljski grof — ukrajinskega popa; Evropejci so lahko pozdravili misijonskega škofa iz avstralskih otokov, indijski radša¹, spremljan od zvestega služabnika, se je čudil črnemu zamorcu, v obleki katoliškega duhovna... Zdelo se je, kakor da so odstranjene vse ovire verske nestrpnosti in narodnega sovraštva, da je združila vse te ljude mogočna — večnolepa ideja in resnica krščanska o trpljenju in vstajenju Jezusa Kristusa, Odrešenika sveta...

Domačinov zunaj ni bilo videti mnogo. Kak postrešček je pihal in se potil pod težkim bremenom, kak kuštrav deček je stekel mimo tebe in radovedno gledaje nazaj, se spodtaknil ali pa zaletel v nervoznega Angleža. Sicer pa so se ljudje odtegnili radovednosti in nadležnosti tujcev in se ali pripravljali za prihodnji dan, ali pa so veselo kramljali z znanci in sorodniki, ki niso videli domačega kraja že celo vrsto let. Kakor namreč rožnolepa pomlad drobno lastovko pokliče zopet nazaj v kraj, kjer je zažgoleda prvokrat, tako tudi noben Oberammergauec ne more ostati več v tujini, ko pride čas pasionskih iger: vsak se vrne — naj biva še tako daleč proč. Mnogi, med njimi zlasti ženske, pa so morali tudi sprejemati tujce in streči gostom, ali pa so prodajali in ponujali razno domače blago.

Ta dan so namreč Oberammergauci priredili kar celo razstavo domače umetnosti. Ni je bilo skoro hiše, v kateri bi se ne bile prodajale vsakovrstne rezbine, knjige o pasionskih igrah, teksti in druge tiskovine, če ne pa vsaj razglednice in fotografije.

Pri vseh boljših trgovinah se je blestel na izloženem oknu napis: „On parle français“ ali „English spoken“. Pa tudi če tega napisa ni bilo, so ti postregli znotraj lahko v francoskem ali angleškem jeziku, ker se Oberammergauci v novejšem času — seveda v svojo največjo korist — pridno učijo angleščine in tuitam tudi francoščine; to kaže dovolj jasno, da prebivalci Oberammergaua niso navadni kmetje, za katere jih hočejo razkričati nekateri pisatelji, ampak ravno nasprotno po svoji izobrazbi prekašajo marsikakega meščana.

Domačini, prekupci in tuji trgovci, ki tudi v Oberammergauu ne zamudijo prilike, razstaviti svoje

¹ Radša = knez ali kralj.

blago, so tekmovali med seboj v visokih cenah, hoteč imeti korist in dobiček od navdušenja obiskovalcev pasionskih iger in držeč se gesla: Če hočeš imeti spomin na Oberammergau, ki naj ti je ljub, naj ti bo tudi drag.

Da se pri tem niso uračunali, je videl lahko vsak, kdor je stopil v kako prodajalno.

Ljudi je bilo povsod vse polno. Izbirali so in kupovali — naj so bile cene še tako visoke. Ta je kupil iz samega golega navdušenja, četudi stvar zanj ni imela nobene posebne vrednosti, da bo le mogel doma pokazati nekaj; kdo drugi je izbral po svojem umetniškem okusu, da okraši doma svojo sobo v večni spomin na Oberammergau ali obogati svojo umetniško zbirko z redkim umotvorom; tretji pa je kupil tudi samo raditega, ker je prodajala Marija ali Marija Magdalena, ali pa, ker je bil ustvaril delo Kristus ali Peter, Anisel ali Samuel — in je bilo vrezano njegovo ime. Bili so pa med njimi tudi taki, ki so izbirali in izbirali, letali od prodajalne do prodajalne, kupili kako malenkost ali pa nič in čakali samo ugodne prilike, da nastavijo svoj fotografski aparat in ujamejo sliko tega ali onega igralca... Smešni — taki amaterji! — — Sami vase zaljubljeni in brezobzirni!

Ko sem si ogledal vse zanimivosti in znamenitosti, o katerih sem izpregovoril že zgoraj, sem si kupil par malenkosti za spomin in se vrnil domov.

S kolodvora sem so prihajali novi gostje... Avtomobili so prašili in strašili, fijakarji so tekmovali med seboj tam po cesti od Ettala sem.

Solnce se je že naveličalo gledati — in je sklenilo umakniti se v svojem sijaju. Zadnjikrat se je ozrlo na križ na gori — in ga poljubilo... In vsa vas je utihnila za hip — ko se je poslovil kralj dneva — kralj neba...

Kmalu pa se je začelo še živahneje življenje, prav kakor začno dihati prosteje ljudje, ko se je poslovil presvetli vladar, ki je s svojo navzočnostjo bil počastil njihovo slavo.

In pozno v noč, ko si je bil Kofel že zdavno potisnil nočno kapo na svojo golo glavo in se zavil tesno v temen plašč, se še ni hotela umiriti vas. Šum in hrup ljudi, ki niso mogli ali hoteli iti spat iz tega ali onega vzroka, je vznemirjal, dražil in budil one, ki so iskali utehe in pozabe v deželi sanj in spanja... Vmes pa so božali prijetno uho spečih in bedočih ubrani akordi vaške godbe, ki je igrala koncert v restavraciji pri kolodvoru...

(Dalje.)

V polju...

Zložil Radoslav Bevk.

Nad mano je solnce svetlo,
krog mene prejasen je dan,
a jaz sem se vlegel na poljsko ravan,
na rjavo zemljo...

Le ziblji se, klas, aj le giblji se
in zgrinaj valove tesno nad menoj,
o sreči mi
izgubljeni pravi, o zopet dobljeni šepeti mi,
lij v dušo pokoj!

Tam v mestu — da videl si grozne obraze ljudi!
Balade živijo, romane pleto,
moriijo mladosti, hlepijo po krvi in gorko meso
jim v hrano je, gladnim —
tja pojdi, kdor dram si željan, tragedij!

Aj klasje, tesno me objemi, nad mano se strni!
Skozi bilke naj vidim le modro nebo
in srečne ljudi, ki po stezi gredo,
vse drugo mi vzemi, zagrni!...

Pasionske igre v Oberammergauu.

Spisal prof. Anton Sušnik.

(Dalje.)

Dan veselja.

akor če visoko v gorah pastir stopi pred svojo kočo in zatrobi v svoj rog, da pokliče domov v varen stan čredo, ki se je bila razkropila po skalovju, in priskačejo veselo od vseh strani ovce in ovčice, tu posamezno, tam po dve ali tri, tam zopet cela vrsta, vse pa hitro bežijo proti koči: tako so hiteli drugo jutro od vseh strani ljudje, ko je trikratni strel iz topa vabil v gledališče.

Nekateri so se pripeljali šele z vlakom, hoteli opraviti vse v enem dnevu in ne meneč se za utrudljivo vožnjo po železnici in cel dan trajajočo predstavo, ki vključuje še tako velikemu navdušenju gledalca zahteva vseeno precej vztrajnosti in potrpežljivosti. Okoličani, letoviščarji iz bližnjih krajev in vsi drugi, ki niso bili prenočili v pasionski vasi, so se vozili na vozovih, omnibusih in avtomobilih; ali pa so hiteli peš, stopajoč previdno ob strani ceste, da se ni bilo treba vedno umikati pred hudimi vozniki in brezobzirnimi avtomobilisti. Večidel pa so se vsipali ljudje iz stanovanj, privatnih in gostilniških, po eden, po dva, ali pa več skupaj, kakor so pač stanovali in kakor se jim je mudilo. Mnoge si videl lahko prihajati tudi iz cerkve, kjer so ali odmolili samo par očenašev, hoteč ogledati si cerkev, ali pa so bili pri sv. maši in morda celo pri sv. obhajilu, kar tudi store mnogi, ki vidijo v pasionskih igrach oberammergauskih malo več kakor navadno gledališčno zabavo. Vsem pa se je mudilo; hiteli so in prehitevali drug drugega, vpili so in se smejali, imajoč vsi isti cilj pred seboj.

Če pa so bili ljudje zunaj življenja polni in veseli, zgovorni in klepetavi, radovedni in zvedavi, razposajeni in nagajivi, kratka: ljudje vsakdanjih človeških lastnosti in slabosti, so postali drugačni, ko so zasedli svoje prostore v gledališču. Vsak je čutil takoj, da to ni navadno moderno gledališče, kjer raz oder zadiši šminka in iz lože zavonja parfum; kjer radovedno kukalce roma iz roke v roko in škili neprestano na vse strani, tako da lepa žena ne more sedeti mirno poleg svojega soproga in mlado, neizkušeno dekle mora zardevati venomer. Vsak je čutil takoj, da se bo v tem nenavadnem gledališču, na tem nenavadnem odru igralo nekaj posebnega — nekaj nenavnega — nekaj velikega. Nekak svet

strah je obšel vsakega ob misli, da se bo danes tu uprizorila drama, pretresljiva in velepomembna; drama, ki se je bila odigrala v resnici že davno — davno; drama, koje junak ni bil mogočni kralj ali cesar, ampak vseh kraljev in cesarjev vsemogočni vladar — Jezus Kristus, Bog sam in človek; drama, ki je uspela tako, kakor še nikdar nobena, ne prej, ne poznej; ki je učinkovala tako, da se je izpreobrnili in prerodili ves svet... In ta misel, ta zavest jim ni pustila, da bi se obnašali, kakor v navadnem gledališču. Mirno je bilo — mirno vse, kolikor je pri toliki množici sploh mogoče in kolikor niso motili škripajoči koraki onih, ki so prihajali in iskali svojih prostorov. Ljudje so sedeli mirno na svojih sedežih, brali pasionski tekst ali kako drugo knjigo o pasionskih igrach, ali pa so nestrpnno pričakovali ogledavali oder.

Pasionski oder v Oberammergauu je res nekaj posebnega. Idejo za ta oder, ki ga je postavil direktor Lautenschläger iz Monakovega, je zamislil domačin Ludovik Lang, direktor rezbarske akademije in tačasni režiser pasionskih iger, vpoštevajoč značaj iger, ki zahteva, naj se vrši vse kolikor mogoče pod milim nebom. Zato je ves oder nepokrit razen srednjega dela, ki je od l. 1909. pokrit s steklom, ker je namenjen za predstavljanje živih podob in pa za prizore, ki se vršijo v sobah, ali pa zahtevajo raznih krajevnih dekoracij. Igralci, zlasti pa pevci, ki se gibljejo vedno le na predodru, so izpostavljeni potemtakem dežju, snegu in viharju. In ne redko se prigodi, da so do kože premočeni, da se tresejo od mraza. Pa kaj zato!... Oberammergauci so utrjeni; ne menijo se za mraz in dež in sneg, samo da uspejo pasionske igre. Ta del, takozvani glavni oder, je 16 m širok, 18,5 m globok in 14 m visok. Fasado nosijo štirje korintski stebri, trikot pa krasi slika, predstavljajoča Kristusa kot učitelja in prijatelja mladine. Glavni zastor, ki zastira 10 m široko in 6,5 m visoko odprtino, se odpre hkrati navzgor in navzdol. Kaže tri nadčloveško velike podobe, posnete po Michelangelu; v sredi Mozes, na straneh pa preroka Jezaija in Jeremija. Drugi, manjši zastor, pestro poslikan po bizantinskem načinu, pa se med akti predeli na desno in levo. Na obeh straneh glavnega odra dvoje mogočnih vrat odpira pogled v Kidronovo in Davidovo ulico jeruzalemskega mesta. Ob vratih sloni na desni strani palača velikega duhovna Ana, na

levi pa hiša Pilatova. Ves kompleks pa zaključujejo na obeh straneh arkade, z rdeče pobarvanim zidom v ozadju. Odtod prihaja na oder zbor pevcev, ki se razpostavijo v polukrogu na predodru, nekaki orkestri starogrškega gledališča, ki je 40 m široko in 7,5 m globoko. Spredaj je prostor za orkester, ki pa je potisnjen dosti globoko, tako da popolnoma nič ne moti gledalca. Perspektiva odra je izborna; vse je narejeno skozinskoz plastično v starogrškem, oziroma rimskem slogu; vse je umetniško dovršeno in tvori lepo harmonično celoto.

Razgled na oder se odpira v 40 m širokem in 20 m visokem polukrogu, ki ga tvori spredaj gledališčna lopa za gledalce. Ta ni zgrajena v nobenem posebnem slogu, ampak odgovarja le praktičnemu namenu, da varuje občinstvo pred dežjem in solncem in poveča iluzijo, da se vrši vse prosto pod nebom. Šest velikanskih polukrogov, iz železne konstrukcije, nosi leseno streho, ki spušča svetlobo na vrhu skoz 30 oken. Vse stene so obite s platnom ter pobarvane z oljnato barvo; skozi 14 velikih vrat izpustijo lahko gledalce v najkrajšem času na prosto. Na desni in levi steni je napravljenih po pet velikih odprtih, 4,7 m visokih in 2,7 m širokih, ki pa se ob grdem vremenu lahko zapro. Skoz ta okna gledajo vrhovi bližnjih gora in na prve sedeže pozdravljajo celo zelene livade vasi Unterammergau. Edina velika slika, ki krasí notranjščino, je na zadnji steni nad ložo in predstavlja pasionske igre v Oberammergau iz l. 1634. in pa samostan Ettal okoli l. 1730.

Iluzija, da se vrši vse na prostem, pod milim nebom, more na ta način biti popolna. Pred nami starodavno mesto, nad njim — gorskočisto, modro nebo; ob straneh — mogočna slemena gora, oddaljujoč se vedno bolj in bolj, prehajajoč polagoma v meglene konture vrhov in izgubljaajoč se počasi daleč tam zadaj za mestom, daleč tam na azuru. Skoz stenske odprtine pa se vidijo zelene krone dreves: listi se gibljejo, vejice se klanjajo, kakor da hočejo s svojo prijetno sapico božati razgreta lica pričakovanja trudnih ljudi...

Vrste sedežev, ki se dvigajo amfiteatralično, tako da sloni slavnostna loža, ki pa nudi le par prostorov, precej visoko zadaj ob steni, so bile zasedene. Tuintam se je bil zakasnil kak gledalec in je, iskajoč svoj sedež, vznemirjal one, ki so že mirno sedeli na svojih prostorih v isti vrsti.

Solnčni žarki so se že bili prikradli v ulice jeruzalemskega mesta, nagajivo plešoč okrog oken in stikajoč radovedno po raznih kotih in prostorih, da preženo zadnjega zaspanca. Zdelo se je, kakor da mora vsak čas oživetí vse mesto... In če si pogledal po gledalcih, se ti je zdelo, da vsi nestrpno pričakujejo tega trenutka...

Medtem pa so streli iz topa zabobneli zadnji-krat, oznanjujoč glasno, da se je približala osma ura in z njo začetek predstave.

Skoro istočasno se je oglasil tudi orkester. Izpočetka bolj tiho in počasi, kakor da bi si še ne upal prav, potem pa vedno glasneje in hitreje, dokler ni zadonelo v mogočnih akordih na uho tudi zadnjega gledalca. In marsikdo je prisluhnil, hoteč se naslajati ob zvokih Dedlerjeve kompozicije...

Toda — že nastopa zbor pevcev.¹ Iz arkad vun prihajajo — počasi — dostojno, umerjenih korakov — iz vsake strani po enoinvajset. Zlatožolti diademi jim venčajo glave; snežnobela tunika jim pokriva telo, prepasano z zlatobisernim pasom; razrame pa jim padajo po hrbtu krasni raznobarvni plašči. Oni, ki govori prolog, — imenujmo ga kratko „Prolog“ — pa nosi poleg sijajne obleke iz blaga, ki je izdelano v Damasku, še veliko, prekrasno, srebrno palico...

Vstopijo se po orkestri, v polukrogu obrnjeni proti občinstvu, tako da so barve plaščev desno in levo od „Prologa“ razvrščene simetrično. In zborovodja začne svoj recitativ:

Wirf zum heiligen Staunen dich nieder,
Von Gottes Fluch gebeugtes Geschlecht!

Razsrdil se je Bog. — — — Toda v svojem neskončnem usmiljenju in svoji dobroti je sklenil, s krvjo svojega sina odrešiti svet. — — — Lep in močan je glas pevcev; celo gor v ložo mora doneti glasno in razločno. — In kakor da so vzdihnili vsi pod težo greha in prokletstva, tako se zazdi, tako gre po gledališču...

In namah se predeli zavesa — in na odru stoji živa podoba kazni za greh: Adam in Eva bežita iz raja. Od kesanja, sramu in obupa si Adam zakriva obraz, Eva pa se solznih oči ozira zadnji-krat na izgubljeni paradiž. Zbor poje zraven lepo melodijo. Strašna je kazen za greh. — — — Toda, ne obupaj, o človek! — — Križ nam je odrešil svet. — — —

Doch von ferne, von Kalvariens Höhen
Leuchtet durch die Nacht ein Morgenglüh'n,
Aus des Kreuzesbaumes Zweigen wehen
Friedenslüfte durch die Welten hin.

Tu pozdravi „Prolog“ vse gledalce kot brate v Kristusu, ki so prišli v Oberammergau praznovati spomin na ono srečno uro odrešenja, in jih prosi, naj se združijo v molitvi ž njimi, da morejo srečno izpolniti svojo obljubo...

¹ Zbor angelov (Schutzgeister) imenujejo Oberammergauci ta pevski zbor. Vršiti ima isto nalogo, kakor kor v grški drami.

Druga živa slika se pokaže. V ozadju — velik križ; pred njim ljudstvo kloni glave in moli. Ves kor pade k molitvi na kolena. Zadaj za odrom pa zapoje piano zbor otrok prelepo pesem:

Ew'ger! Höre Deiner Kinder Stammeln!
Hör' den lauten Dank der Herzen dann,
Die beim großen Opfer sich versammeln,
Beten Dich voll heil'ger Ehrfurcht an.

In vsi smo zrli v križ — v duhu smo molili...

Le malo je trenutkov v življenju, ki se zapišejo za vedno, neizbrisno v spominsko knjigo človekovo. Pa še se pišejo najrajši z joki trpljenja — s krvjo bolečin, le redki so časi — veselja spomin. To pa je bil trenotek, ki se je zapisal v knjigo marsikoga s solzami veselja — mamečega začudenja...

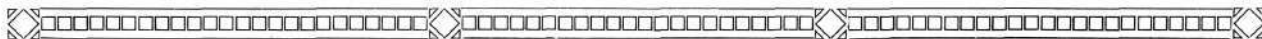
Vse to je bil uvod v dramo. Namen ima pripraviti gledalca, da v pravem čustvenem razpoloženju, s pravega stališča more presojati dramo. Pasijske igre kot ostanek srednjeveških misterijev nudijo gledalcu priliko, da doživi na odru misterij — skrivnost vseh skrivnosti: kako je Bog sam z lastno krvjo odrešil svet. So religiozno-tendenčno delo, kojega glavni smoter je, poglobiti in utrditi v ljudeh čut verskega prepričanja, kakor tudi trdna vera v Boga, čut hvaležne odvisnosti od Njega

Oberammergaucem vелеva prirejati igre. Zato pa ni dovolj, da človek samo gleda in se čudi, treba je tudi, da veruje v Boga, da je že občutil kdaj na sebi blagodejen vpliv svete vere in njenih skrivnostnih dobrot: v duhu mora pasti na kolena in moliti Boga, ki je tako ljubil svet, da je na gori Kalvariji postavil križ, da Njegov Sin umrje na njem in odreši vse človeštvo. — — —

Isto nalogo kakor v uvodu vrši zbor pevcev tudi v igri sami. Razlaga pomen živih podob iz starega testamenta in njihov stik z novim testamentom, opozarja na važne momente in pomembne dogodke in daje duška čustvom, ki morajo prešinjati gledalce. Česar ne poje kor, to pove „Prolog“, ki nastopi v začetku vsakega dejanja in v lepih besedah razloži njegov pomen.

Priznati moram, da mi še nikdar ni bilo toliko jasno, kako je igral svojo vlogo kor v grški drami, kakor sedaj, ko sem videl kor pasijskih iger oberammergauskih. V vsej obleki, v pozi in obnašanju, v vseh kretnjah in gestah je neka enakomernost in umerjenost, tiči nekaj ritualnega — nekaj lepega, — nekaj klasičnega, kar spominja človeka na grško dramo.

(Dalje.)

Moj izprehod.

Zložil I. Lovrenčič.

Pred mano dvoje vrst luči
se v svetlo piko oži
in kliče me v razpoloženje polnoči,
ki daleč zunaj v polju osamljeno toži.

Korak
je zadnjikrat zapel ob trotoar
in svetle pike žar
na desni in na levi seče mrak...

Poslušaj, polje: dvanajst težkih vdarcev
gre k tebi — taki so umirajoči vzdih starcev —
in jaz sem z njimi, da v objemu tvojem se razjočem
in ti povem, kam vse jaz hrepenim, kaj vse jaz hočem.

Moči bi rad, da s prošlostjo vezi pretržem,
sedanjost zabim in se smel v bodočnost vržem,
kjer zaživel bi, kar kedaj sem sanjal,
in ne bi glorioli gluposti se klanjal.

Polje molči,
le tih, pritajen vzdih
se vzbudil v travi je in razorih,
da čudno željo v srcu zagluši.

O polje, nisem več otrok,
da v miloščino mi besede treba —
v življenja kupo sladek sok
bogato toči mi že volje Heba!

Pasionske igre v Oberammergauu.

Spisal prof. Anton Sušnik.

(Dalje.)

Za odrom se zaslišijo glasni klici: „Hosana Sinu Davidovemu! Hosana!“ —

Drama se prične. V mogočnem slavo-spevu pozdravi kor Mesija — kralja. Pa komaj je še dobro končal in izginil v arkadah, se odgrne zavesa in nam odpre pogled v mesto Jeruzalemsko. Množica ljudi se zbira po ulicah in

cela dolga vrsta, glasno pojoč: „Hosana!“ in veselo pozdravljajoč svojega kralja — Odrešenika. Ves izprevod se razvije na predodru. Z desne strani pa prihitijo razburjeni veliki duhovni, pismouki judovski in farizeji.

Prizor — kakršnega nisem videl še nikoli! Nad sedemsto ljudi je na odru. Od otroka do starčka

TURŠKI VOJAKI V TRIPOLISU

prihaja na dan. Vedno bolj se bližajo, vedno več jih je... Otroci, ženske, moški, stari in mladi se pomikajo počasi v slovesnem izprevodu naprej in ozirajoč se nazaj dvigajo roke, vihtijo palmove vejice in neprestano kličejo navdušeno: „Hosana! Slava!“... Zadaž pa se prikaže On, jahajoč na oslici in spremljan od svojih učencev.

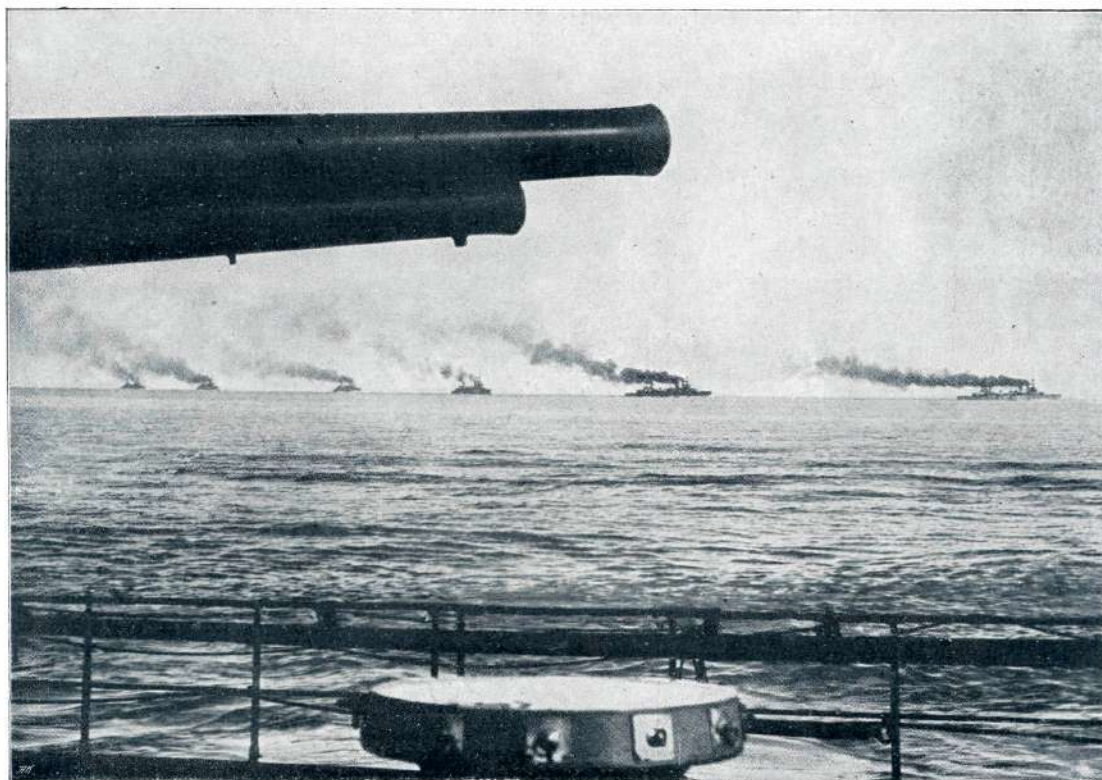
Tu nam zastor zapre pogled v notranjost mesta in za trenutek izgine zadnji del izprevoda za kulisami, medtem ko je prvi del že v ulici na levi strani. Skozi mestna vrata se vije nepretrgoma —

— vsi v krasnih orientalskih oblekah vseh mogočih barv. Pestra mnogovrstnost, kakor si je ni mogoče misliti lepše, ki očarujoče vpliva na gledalca. Vse te barve se namreč uveljavljajo ob svetlih solnčnih žarkih, se oživljajo in izpreminjajo, izlivajoč se v mogočno simfonijo barv, kakor da nam nebeško solnce hoče pokazati spectrum svoje krasote... In vse to gre tako gladko in živahno, tako naravno in neprisiljeno! Kakor da bi to obleko nosili že odnekaj, tako se kretajo vsi! To je ljudstvo izraelsko, ni oberammergausko! Vse se giblje, vse agira strastno

Niti otroci ne igrajo vloge statistik, tudi ti dvigajo svoje ročice in vihteč palmov vejice krepko kličejo: „Hosana Kralju Davidovemu! Slava!“ ...

Vi gledališni kritiki in igralci, ki se spotikate nad pasionskimi igrami v Oberammergau! Primerjajte samo eno sceno v modernem gledališču, ko nastopi okoli sto igralcev! ... Kakšen razloček! Kje je vsa ta energija in preciznost! Kje ta globokost čutja in enotnost! ... Znameniti igralec Edvard Devrient sam priznava, da tudi v najboljših dvornih gledališčih slične scene zaostajajo daleč za tem prizorom, da mora občudovati vsak umetniški čut Oberammergauev. Tako tudi ne more oporekati

Kristus stoji pred nami. V močnem razburjenju, v veselem presenečenju mu poljejo srca nasproti. Prav kakor On je, s katerim smo govorili v duhu že tolikrat, čigar sliko smo hranili zvesto v okviru svete vere od mladih, otroških let! — Lepa, sloka postava igralčeva, v temnordeči in sivi obleki — dolgi, plavi lasje, na temenu gladko počesani in po sredi predeljeni — moškolep obraz s Kristusovo brado — velike modre oči, iz katerih seva dobrota sama in milina — vse to opominja živo na Kristusa, kakor smo ga gledali vedno na mnogih slikah in podobah. Zraven pride še prijetni glas igralčev, lepo-nežno, a vendar dosti močno in razločno doneč, ki ne pozna

ITALIJANSKO BRODOVJE NA POTI V TRIPOLIS

nihče, da ustvarjajo Oberammergauci z živimi podobami nekaj lepega, nekaj dovršenega.

Toda kje je Kristus? Ravnokar se je prikazal skozi jeruzalemska vrata. Počasi jaše dalje, vedno blagoslavljačo množico, ki ga veselo pozdravlja in proslavlja. Sredi odra razjaše oslco počasi in spodobno in še enkrat dvigne roko k blagoslovu. Veselje in navdušenje ljudstva prikipi do vrhunca. Sto in sto grl zaori: „Hosana! Slava!“ Sto in sto rok se dviga v pozdrav! — Od zgoraj pa kraljevo solnce razliva nad njim svoje dopadajenje ...

kričeče surovosti tudi v pravični jezi ne, njegova hoja, vse njegovo kretanje in obnašanje — vse, kakor si ne moremo skoro misliti drugače ... V resnici — prav tako je moralo biti! ... Tako je hodil, delal in učil nekdanj naš Zveličar, tak je bil! —

Prevara je popolna in tem večje vrednosti, ker je vse naravno. Oberammergauci namreč ne potrebujejo ne šminke, ne brad, ne barok, vsak mora na oder, kakršen je. —

Oder se zopet odpre. Pred nami leži judovski tempelj. Za vratni svetiščne lope; kramarji ponujajo

olje, prodajalci barantajo z jagnjeti in golobi, odiruški menjalci menjavajo denar.

„Kaj vidim? Ali se tako časti hiša mojega očeta? Ali je to hiša Gospodova, ali je tržnica?“ — In v sveti jezi gre Kristus mednje, razmeče blago po tleh in preobrne mize menjalcem. Glasno frfotaje zletijo golobje iz templja vun pod nebo. Trgovalci letajo semintja, pobirajo svoje stvari, tožijo in vpijejo. Kristus pa pograbi vrv na tleh in jih izžene iz svetišča. Jezno stiskajo pesti in kujejo maščevanje. — Zdaj pristopijo tempeljski duhovni in farizeji in se prepirajo z njim, zahtevajoč, naj dokaže, odkod ima to oblast. Zakliče jim preroške besede: „Poderite ta tempelj, in v treh dneh ga bom zopet sezidal!“ ... Ljudstvo pa, ko vidi in sliši vse to, slavi svojega kralja in kliče: „Hosana Sinu Davidovemu! Hosana!“ — v največjo jezo duhovnom in farizejem. Nato odide Kristus s svojimi učenci molit v svetišče; in del ljudstva gre z njim.

Vse to — kako vzraste Kristus v svoji pravični jezi, kako preobrne mize, pograbi vrv in zapodi z njo nesramne prodajalce iz templja, kako govori s farizeji, — vse napravi lepo zmerno in dostojno nepretirano in naravno, tako da se mora čuditi vsak.

S tem je dana ekspozicija drame. Navdušenje ljudstva je na vrhuncu. Kristus, kot kralj češčen in slavljen, triumfira nad trgovalci in svečeniki. Ugnana dobičkaželjnost, užaljen ponos in bojazen za ljudsko nadoblast se zarotijo proti njemu. Glejmo, kako se bo dejanje razvijalo naprej!

Ko Kristus odide v tempelj, rabinci in farizeji ščujejo ljudstvo; češ, da uči kriv nauk, da ne spoštuje prerokov, Mozesa in njegovih postav. Koga boste poslušali? Sveti sinedrij ali tega krivega preroka? Ali hočete zapustiti Mozesa in iti za tem človekom? Ali nočete biti več izvoljeno ljudstvo izraelsko? ... Tako jih pridobijo veliko zase. Tudi trgovalce, ki se hočejo takoj maščevati nad Kristusom, pregovore, da se pritožijo pri sv. sinedriju. In isto ljudstvo, ki je ravnokar Kristusu klicalo: „Hosana!“ kriči sedaj: „Proč z njim! Mozes je naš prerok!“

Ko nam je prolog povedal, da so tržci, duhovni in farizeji pravzaprav orodje pekla, ki se je zarotilo zoper Kristusa, vpelje drugo dejanje podoba iz starega testamenta: Jakobovi sinovi sklenejo iznebiti se svojega brata Jožefa. Kor, spremljan od orkestra, razloži pomen te slike, kaže na Egiptovskega Jožefa kot predpodobo Jezusovo in konča:

Gott! Vertilge diese Frevler-Rotte,
Die sich wider Dich empört
Und den Mörderbund zum Spotte
Deines Eingebornen schwört.
— — — — —
Aber nein! er kam nicht zum Verderben

Von des Vaters Herrlichkeit,
Alle Sünder sollen durch ihm erben
Gnade, Huld und Seligkeit.

Voller Demut beten dann
Deiner Liebe großen Plan,
Gott! wir, Deine Kinder, an.

Nato se predeli zavesa, in na odru so že zbrani pri posvetovanju veliki duhovni, rabinci in farizeji. Same bradate, častitljive osebe. Spredaj, na vzvišenem prostoru, sedi Ana — sklonjen, sivolas starček, v beli obleki; zraven njega Kajfež, v rdeči obleki. Ta je velike in močne postave, njegov glas doni bronasto in zapovedujoče; vidi se mu, da se zaveda svoje mogočnosti in nadoblasti. Na glavi imata oba visoke, široko preklane, zlatorumene svečeniške kape. Tudi ostali člani sinedrija, ki sedijo na nizkih stolcih ob straneh, so oblečeni lepo in primerno.

Kajfež slovesno otvori zborovanje. Ko je Natanael poročal o dogodkih, ki smo jih zrl v prvem dejanju, opozarja Kajfež na nevarnost, ki preti oblasti svečnikov, Jeruzalemu in Izraelu, če Kristus postane kralj. Kako bi to preprečili, so mnenja različna. Končno se zedinijo vsi tako, da ga morajo dobiti v svojo oblast, naj velja, kar hoče. Ujeti ga hočejo in vreči v ječo. To naj se zgodi še pred prazniki, pa natihem in z zvijačo, ker je število njegovih privržencev že precej veliko. Tempeljski prodajalci, kateere pripelje Natanael, da se pritožijo, so pripravljeni, izvohati nočno bivališče Jezusovo. Pridobiti upajo zase enega izmed njegovih učencev.

Zborovanja in posvetovanja na odru so ponavadi precej dolgočasna in mučna. Tu pa spretna dialektika judovskih duhovnov, hud verski fanatizem in Judom prirojena strastna živahnost povzroči, da sledimo lahko z zanimanjem do konca, ko Ana in Kajfež izrazita upanje, da bo maščevalno sovraštvo zmagalo nad prerokom ljubezni. Seveda igralci v polni meri storijo svojo dolžnost.

Sledi slovo Jezusovo v Betaniji. Dve živi podobi iz starega testamenta se pokažeta poprej. Tobija, ki se poslavlja od svojih staršev, nam predoči boleost, ki presune človeku srce ob trenutku slovesa; v drugi podobi pa nevesta v „Visoki pesmi“ žaluje za svojim ženinom. Melodija, s katero spremlja zbor to sliko, je ena izmed najlepših partij; vsaj mene je ganila najbolj. Tudi besede niso brez pesniške vrednosti. Sopranistinja poje:

Wo ist er hin? Wo ist er hin?
Der Schönste aller Schönen?
Mein Auge weinet, ach! um ihn
Der Liebe heiße Tränen.

Ach, komme doch! ach, komme doch!
Sieh diese Tränen fließen;
Geliebter, wie? du zögerst noch,
Dich an mein Herz zu schließen?

Mein Auge forscht überall
Nach dir auf allen Wegen;
Und mit der Sonne erstem Strahl
Eilt dir mein Herz entgegen.

Geliebter! ach! was fühle ich?
Wie ist mein Herz beklommen!

Zbor pa tolaži:

Geliebte Freundin! Tröste dich:
Dein Freund wird wieder kommen.

O harre, Freundin! bald kommt er,
Schmiegt sich an deine Seite;
Dann trübet keine Wolke mehr
Des Wiedersehens Freude.

Na poti v Simonovo hišo pove Kristus svojim učencem, da je njegova ura blizu. Seveda mislijo vsi, da je blizu čas, ko bo zavladal kot Mesija — kralj izraelski. Zato ga ne razumejo, ko govori o ponižanju in povišanju, o smrti in vstajenju. Nato se scenerija izpremeni in Simon povabi h gostoljubni mizi Gospoda in učence. Prisedejo tudi Lazar, Marta in Marija Magdalena. Ko se pri jedi v ginljivih besedah poslavlja od njih, ga prosijo vsi, naj se izogne nevarnosti in ne hodi v Jeruzalem. Magdalena pa pristopi in izlije dišeče olje na njegove noge. Judež se zgraža nad toliko potratnostjo.

Magdalena je lepe, simpatične zunanosti. Pozornost vzbujajo njeni krasni, zlati lasje. Njen glas je mehak in prijeten, njene kretnje so fine, vsečne. Umevno, ker se je šolala — mimogrede bodi omenjeno — v nekem angleškem institutu in bivala delj časa pri neki odlični nemški rodbini. Izmed učencev ugajajo najbolj Peter, Janez in Judež. Peter spominja po svoji zunanosti na tradicionalne slike sv. Petra, Janez je zal mladenič, poln nežnosti in ljubezni do Kristusa. Judež pa je tip, kakor bi bilo težko najti boljšega. Suh, razmršen in zanemarjen. Obraz pa — kakor da ga je izklesala skopost sama in nabrala v značilne gube. Vsak pa izkuša v igri posnemati svoj ideal, ki si ga je ustvaril v duši, ko je tolikrat gledal, rezal ali slikal njegovo podobo. Zato so tudi vse boljše vloge v rokah rezbarjev in slikarjev. Ono enostavnost in neokretnost, ki je l. 1850. Ed. Devrienta spominjala na lesene podobe svetnikov v oberammergauski cerkvi, danes zaslediš težko. Čim bolj napreduje domača umetnost, tem finejša in globokjša postaja igra.

Ko pride Kristus iz hiše Simonove, sreča zunaj svojo Mater, v družbi znank in tovarišic. Marija je oblečena tako, kakor jo vidimo navadno na cerkvenih slikah. Pa tudi sicer večkrat tako sklene in dvigne roke, večkrat tako zamaknjeno pogleda navzgor. Je pa vsa pobožnost sama, mir in vdanost v voljo božjo. Tudi govori s svojim milim glasom temu primerno. — V nežnih besedah se ji zahvaljuje Kristus za

vso dobroto, požrtvovalnost in ljubezen, ki mu jo je izkazovala skozi 33 let; ker sedaj mora proč od nje, mora v Jeruzalem, da izpolni voljo svojega Očeta. Marija hoče z njim, ker sluti, ve, kaj ga čaka; hoče z njim v trpljenje in smrt. Toda, kakor srčno ljubi svojega Sina, tako je tudi srčno vdana Bogu. Zato ga pusti, da gre — kakor hoče — sam, četudi ji žalosti skoro poka srce. Ta prizor, ki nam odkriva vzor hvaležne ljubezni Sinove in požrtvovalne ljubezni Materine, mora ganiti vsakoga.

Iz Betanije se napoti Kristus s svojimi učenci v Jeruzalem. Na kraju, kjer se vidi celo krasno mesto, se razjoka nad Jeruzalemom in prerokuje čas, ko kamen ne bo več ostal na kamnu. Nato pošlje Petra in Janeza, da pripravita zadnjo večerjo. Sam pa gre, zadnjikrat skupno z učenci, molit v hišo Očetovo. Judež ostane zadaj.

Že prej, ko je Kristus v templju razgnal prodajalce in menjalce in jih motil pri „poštenem“ zaslužku, se je to Judežu zdelo čudno. Slučaj v Betaniji pa ga je zmedel tako, da ne ve, kaj naj si misli o modrosti in previdnosti svojega učitelja. Pridružil se mu je, ker je upal, pri njem živeti mirno, brez skrbi. Zadnji čas pa se mošnjček ne polni kar nič več! Komaj za en dan je še denarja v njem. In on kot blagajnik mora vendar skrbeti, kaj bodo jedli, kako bodo živeli. Kaj bo? ... Upal je vedno, da bo Kristus kmalu zavladal kot kralj in preskrbel vsem brezskrbno bodočnost. Zadnji čas pa govori vedno o trpljenju, o smrti; učence pa tolaži s prihodnostjo na skrivnosten način ... Ali naj gre še za njim, ko ga čaka — kakor pravi sam — sramota, trpljenje in smrt? ... Ne! ... Bil je vedno pameten in previden; tudi sedaj se hoče ločiti od njega, dokler je še čas ... K sreči je kot blagajnik že poskrbel postrani malo zase. To bo za prvi čas. Potem pa bo treba pogledati kam drugam ... Ja, ko bi imel onih tristo denarjev, ki jih je Magdalena v Betaniji vrgla proč! Za dolgo bi bil preskrbljen! ...

V takem duševnem razpoloženju najdejo trgovci Judeža, ko prihitijo v četrtem dejanju, da ga pridobijo za izdajstvo. Ni se jim treba truditi mnogo ... Trideset srebrnikov dobi, če izda Kristusa. Čaka ga hvaležnost, čast in slava duhovščine in judovskega naroda. Ugodna prilika, da poskrbi malo za svojo bodočnost ... Ne pomišlja si dolgo in udari v roko. Ko se oglasi vest, očita jo mu, da hoče izdati svojega učitelja, ki je dobrota sama in ljubezen, ga ravno ta dobrota Kristusova obenem že tudi potolaži. Češ: Denar moram dobiti že naprej. Če zmaga potem duhovni in farizeji in ujamejo Kristusa, bom živel brez skrbi, in ves narod me bo slavil; če pa zmaga Kristus, se mu bom vrgel k nogam in ga prosil odpuščanja. Gotovo mi bo odpustil, „saj

On je dober“; nikdar še ni zavrgel skesanega grešnika . . . Tako predrzno zaupa v božjo milost, greši zoper sv. Duha. Zato tudi pozneje ne more več nazaj, v obupu mora končati življenje.

Tako je orisan ta značaj. Ne bogve s kako fineso in spretnostjo, pač pa človeško tako in tako resnično, da kar pretrese . . . Judež, ki ga igralec zadene prav dobro, je prototip človeka, ki mu je udobno življenje na zemlji vse, nebesa — nič. Kaj briga njega božje poslanstvo Kristusovo! Ne razume ga in ga tudi noče razumeti. Strastna pohlepnost po denarju ga je zaslepila popolnoma. Kradel je že ves čas kot blagajnik; še en velik korak nazaj — in odloči se, da proda svojega učitelja in dobrotnika. —

V petem dejanju nam prva živa podoba predstavlja Izraelce v puščavi, ko jim Bog pošlje mano z nebes. To je najlepša slika izmed vseh. Več sto oseb je razvrščenih v lepih naravnih gručinah. Sredi med njimi stoji Mozes, v trenutku, ko govori besede: „To je kruh, ki vam ga je poslal Gospod!“ Vsi pa strme v nebo in love mano. Druga slika nam kaže grozd, ki sta ga dva moža prinesla iz obljubljenе dežele. Sliki sta predpodoba kruha in vina, ki ju posveti Kristus pri zadnji večerji, katera se vrši takoj nato.

Kristus sede s svojimi učenci k mizi . . . Vroče je že hrepenel, da bi jedel z njimi velikonočno jagnje, preden umrje. Kajti odslej ga ne bo jedel več, dokler ne pride kraljestvo božje . . . Po judovski šegi pijejo potem prvič vsi iz istega kozarca. Ganljivo je poslušati apostole, kako vprašujejo v svoji naivnosti, meneč, da govori o kraljestvu na zemlji, kako se bodo razdelile službe, kdo dobi najodličnejše mesto itd. Jezus pa jih posvari, ker v njegovem kraljestvu morajo biti vsi enaki: Gospod je kakor hlapec, najvišji kakor najnižji. Da jim dokaže to, odloži plašč, opase bel predpasnik in jim povrsti umiva noge, četudi se Peter brani navsomoč. Ko je tako opravil dejanje ponižnosti in ljubezni, odpaše zopet predpasnik, vrže čez ramo plašč in sede za mizo. — Prav pri taki mizi, v istih gručinah, prav tako sedijo vsi kakor na sliki Leonarda da Vinci. — Nato vzame Kristus počasi v roke krožnik s kruhi, jih blagoslovi in govori one čudotvorne besede. Ko so jedli vsi povrsti iz njegove roke, vzame kelih z vinom in naredi prav isto. Vse se vrši resno in slovesno, natančno po sv. pismu.

To je trenutek skrivnosti, ki nam jo odkriva le sv. vera. Vtis je nepopisen. Čez 4000 ljudi — pa niti ne gane se nobeden. Vse nepremično zre na oder. Ni najmanjšega šuma, ne glasu. Komaj da si dihati upajo ljudje . . .

Ko so zaužili apostoli Telo in Kri Gospodovo, so vsi polni ljubezni do Kristusa. Vsi povrsti, razen

Judeža, mu to zatrjujejo. On pa pripomni žalosten, da ga bo eden izmed njih izdal. Vsak vprašuje, vsak se brani. Tudi Judež vpraša: „Mojster! Ali sem jaz?“ Kristus odgovori: „Ti si rekel,“ in mu veli, naj stori hitro, kar misli storiti. Judež zbeži vun v temno noč . . . Petru, ki hoče dati svoje življenje zanj, prerokuje Kristus, da ga bo še nocoj trikrat zatajil, preden bo petelin dvakrat zapel. Nazadnje vstanejo vsi in molijo: „Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi! — Hvalite Gospoda vsi rodovi, hvalite ga vsi narodi! . . .“ Kristus opomni učence še zadnjikrat, naj ohranijo trdno vero vanj, naj se ljubijo med seboj. Nato gre v trpljenje . . .

Šesto dejanje ne zanima posebno. Kor primerja živo podobo: Egiptovskega Jožefa, ki ga prodajo bratje za dvajset srebrnikov, s Kristusom, ki ga proda Judež za trideset srebrnikov, in opominja ljudi, ki se zgražajo nad Judežem, sami pa hodijo isto pot. — Judež pride pred sv. sinedrij, ki je zopet zbran pri posvetovanju, in prejme trideset srebrnikov. Na vprašanje, kaj naj store z Jezusom, če ga ujamejo, vsi glasujejo za smrt. Le Nikodem in Jožef iz Arimateje protestirata in zapustita dvorano.

V naslednji podobi Adam v potu svojega obraza s svojimi sinovi ruje trnje iz zemlje. Dva ljubka otročiča, ki spominjata na rajsko nedolžnost, se igrata z jagnjetom, Eva pa zamišljena pestuje še dva mala. — Adam je živa predpodoba Kristusa, ki je na Oljski gori potil krvavi pot.

Druga slika nam kaže tale prizor: Joa, poveljnik kralja Davida, sreča s svojo vojsko ob skali Gabaon svojega prijatelja Amaza, ki je bil zoper voljo Joovo imenovan za nadpoveljnika. Pristopi k njemu, kakor bi ga hotel poljubiti v pozdrav, pa ga odzadaj prebode z mečem. — Joa spominja na Judeža, ki je s poljubom izdal svojega Zveličarja.

Zbor in orkester, ki se zgražata s tožečo naravo vred nad grdim izdajstvom Joovim in Judeževim, napravita mogočen efekt. Ta partija — mislim — mora zadovoljiti tudi modernega muzika.

Ko se odpre oder v sedmem dejanju, se plazi Judež s tovariši v ozadju proti vrtu Gethsemani. Prepričan je, da se jim posreči načrt. Da bodo vedeli, koga prijeti, jim pove: „On, ki ga bom poljubil, on je!“

Kristus pride z učenci pred vrt, ki leži spredaj ob vznožju Oljske gore. Tolaži jih, ker jih čaka žalost in preganjanje, pa jim tudi pove, da je že prišla ura, ko ga bodo, skrbec vsak sam zase, pustili samega . . . Ampak on ni sam; njegov Oče je z njim . . . Nato ves v ekstazi govori s svojim Očetom, proseč ga za svoje učence in za vse druge, ki bi verovali vanj. — Ko mine ekstaza, mu neizmerna bol prevzame dušo. Žalost se mu bere na

obrazu, tako da se bojijo in čudijo učenci. Z besedami: „Čujte in molite, da ne padete v izkušnjo!“ pusti vse zunaj; le Petra, Jakoba in Janeza vzame s seboj na vrt. Ob vznožju gore pa pusti tudi te in gre sam naprej do gorske votline.

Trpljenje, z vso grozo in boleščjo, stopi predenj in ga zgrudi na kolena. Duša pa moli: „Oče! — ako je mogoče, — naj gre ta kelih — mimo mene! — Oče! — pa ne, kakor hočem jaz, ampak kakor Ti hočeš!“ ... Odgovor — molk. Dvakrat pogleda po svojih učencih, da bi pri njih našel tolažbe. Pa vsi dremljejo in spe. Sam je s svojim brezmejnimi trpljenjem, sam — sredi ljudi sam. Le njegov Oče je nad njim, — ki ga je poslal v smrt ... O, kako težka je ta pot! ... Teža vseh grehov sveta ga podere na tla, strašna smrt mu iztisne krvave srage na obraz. Duša pa ječi: „Oče! — Če je mogoče!“ ... Tu se prikaže angel in ga potolaži. „Zgodi se torej volja Tvoja — oče!“ ...

Vstane in pokliče učence: „Vstanite! Ura je prišla!“ Vsi skočijo pokonci in se zbero okoli njega. Pa že pristopi Judež in ga poljubi, rekoč: „Bodi pozdravljen, rabi!“ Vojaki priskočijo, da bi ga zve-

zali. Prestrašeni in začudeni stojijo učenci ob strani. Kaj pomeni vse to?... Vojaki!... — Judež! — Poljubi!... Zdaj sledi vse tako, kakor je povedano v sv. pismu. Pri besedah Kristusovih: „Koga iščete!... Jaz sem!“ popadajo vojaki, kot bi jih udarila strela, po tleh. Peter pa potegne v svojem navdušenju meč in odseka Malhu uho, ki ga Kristus takoj zaceli. Ko Kristusa zvežejo in odpeljejo, zbežijo njegovi učenci na vse strani. Peter, ki je hotel svoje življenje dati zanj, beži, da ga bo še isto noč trikrat zatajil, preden bo petelin dvakrat zapel. Tudi Janez, njegov ljubljenelec, ki mu je pri zadnji večerji, sloneč na njegovih prsih, zatrjeval: Kjer si Ti, sem jaz: kar trpiš Ti, hočem trpeti jaz, — beži, da se reši. Vsi bežijo, kakor bi ga ne poznali. O, kako strašno so se izpolnile kmalu besede, da bodo skrbeli zase in Kristusa zapustili vsi!... On pa gre v trpljenje — sam, velik in mogočen! In v svoji brezmejni ljubezni gre v smrt, da odreši nje in svoje sovražnike!...

Neskončnost božjega usmiljenja in velikost odrešenja Sinu človekovega sta mi pretresli dušo ...

(Konec.)

Obiski.

Iz življenja in delovanja naših umetnikov. — Spisal Izidor Cankar.

(Dalje.)

IX.

Dr. Gojmir Krek.

Dunaj, Mariahilfergürtel 29, II. nadstr.

Ko sem stopil na prvo stopnico, sem že čutil, da se v tej hiši udobno stanuje, kakor se spozna dober pisatelj po prvi strani, dobra miza po solnjaku in tepec po prvem dovtipu. Pozvonil sem v drugem nadstropju. S točnostjo elektriškega stika mi je odgovorilo krepko pasje lajanje; nato se je oglasil v predsobju dolg, škripajoč korak in rezek glas: ko bi ne vedel, da je dr. Krek jurist, bi ga bil poznal po glasu. Odprlo se je kukalo in skoz steklo me je premerilo sivo oko. Potem je še padel na tla velik zveženj ključev; nato sem vstopil ter se predstavil.

„Odložite!“

Skoz eno izmed tistih krivih predsobj, ki najbolj pričajo, koliko mnogoterih kompromisov mora delati arhitekt stanovanjskih hiš v velikem mestu, me je peljal dr. Krek v salon. Tega ne znam popisati. Kaos drobnih predmetov, zbranih z nežnim okusom udobnostnega športnika, tako zelo nepotrebnih in tako neobhodno potrebnih, če naj se človek izvrstno po-

čuti, da je ni središčne točke, ki bi se nanjo oprl begotni pogled in se umiril na trdnem stalu. Ko je d'Annunzio bankrotiral, so vsi listi pisali o razkošnosti njegovega stanovanja. Sobe dr. Kreka niso niti oddaleč d'Annunzijeve, pa že v njih razume človek slast mehkužnosti in užitek prožnih kretenj med množico lagodnih, plemenitih napotij.

Ko se je proti večeru stemnilo, sva se presedla v Krekovo delavnico, ki gleda z dvema velikima oknom na široko vijugo Mariahilferskega pasu. Polovica sten je zaslonjena s knjižnico, razentega leže knjige in papirji še vsepovsod po sobi, navidez brez reda in metode in vendar, kakor sem se pozneje pričal, v smotrni razpredeljenosti; tako je v sobi vsakega človeka, ki je duhovit in čuti obenem potrebo po rednem delu.

Beseda dr. Kreka združuje živahno vehemenco s prepričevalno gotovostjo sodbe. Samo enkrat sem govoril z njim z živo besedo in zdelo se mi je, da je eden tistih značajev: kadar jih srečamo, se ozremo s skeptičnim pogledom v tako nesimetrično parcelirane pokrajine lastnega srca. Njegova beseda ne pridobi z ljubeznivostjo in prijaznostjo, ker je nima (še nikdar

Pasionske igre v Oberammergauu.¹

Spisal prof. Anton Sušnik.

(Konec.)

Prvi del drame je bil končan; zastor je ostal zaprt.

Solnce se je bilo pripeljalo že visoko gor na nebo in je z vso svojo rado-vednostjo gledalo dol v Jeruzalem, koder so se bili porazgubili igralci.

Vsuli smo se iz gledališča in hiteli na svoja stanovanja, v gostilne in hotele. Poldne je zvonilo v vaški cerkvi.

Pri kosilu sem imel čast videti svoje sostanovalce. Govorili smo skoro samo o predstavi. Baronica N. iz Brna na Moravskem je hvalila venomer Kristusa in Janeza; mlad tehnik iz Monakovega je oboževal Marijo Magdaleno. Vdova po avstrijskem konzulu v Smirni je hvalila napredek Oberammergauev, ki ga je opazila povsod, na odru in v življenju; njen sinko, mlad študent pa je pridno jedel in — pridno molčal. Vsi pa smo bili zadovoljni, z gospodarjem vred, ki v svoji preprostosti in nepokvarjenosti ni znal pritažiti svojega veselja, ko smo mu povedali, da smo ga videli na odru in spoznali takoj.

Ko je malo pred dvema odgrmel zadnji strel iz topa, smo že sedeli zopet vsi na svojih prostorih.

Neverjetno, kako čudovito vpliva pasionska drama. Dobro smo vedeli vsi, kaj mora priti sedaj, da bodo pripeljali Kristusa zvezanega pred Ana in Kajfeža, da ga bo Peter trikrat zatajil, da ga bo Herod zaslišal in zasmehoval itd., pa vseeno smo čakali komaj, da se zopet prične. Dočim nas v modernem gledališču zanima igra vse bolj, če nam še ni znana, če še ne poznamo vseh zapletljajev, vse razreditve in razrešitve, poveča zanimivost in privlačnost pasionske igre ravno okolnost, da na odru doživimo v resnici enkrat ono trpljenje in vstajenje Kristusovo, o katerem smo čuli in razmišljali že od mladih, srečnih dni. — Dobro smo znali vsi, da se je vršila zadnja večerja na večer, da je ponoči molil Kristus na Oljski gori, da so ga ponoči ujeli sovražniki in gnali pred Ana, pa vendar nas ni motilo prav nič, da je med predstavo svetlo solnce sijalo na oder. Kako težko pa nas zadovolji igra v navad-

nem gledališču! Kako hitro zapazimo vsak nedostatek! Kako težko gledamo, če ni prave razsvetljave na odru, če niso v redu vse kulise! Res: duh je, ki oživilja, duh, ki preveva igro in prešinja gledalce...

Toda že se je odprl oder. Laži-prerok Sedekija udari v lice preroka Miheja, ker si je upal Ahabu, kralju Izraelovemu, povedati resnico v obraz. Pred-podoba Kristusova, ki ga udari vojak, ko zavrne očitke velikega duhovna in pove resnico.

Ko se odstrani kor, se prikaže na balkonu svoje palače Ana. Ne more spati od razburjenja, če so ujeli Kristusa ali ne. Nima miru, dokler se ne prepriča.

V tem dejanju se pokažejo vse prednosti in ugodnosti oberammergauskega odra. En prizor sega v drugega, več prizorov se vrši obenem.

Dočim sloni Ana na balkonu, že vidimo hiteti po ulici na desni strani Judeža in za njim farizeje, ki izporoče veselo vest, da se jim je posrečil načrt. Medtem pa že pripeljejo po ulici vojaki Kristusa, zvezanega. Drhal počaka spodaj, Kristusa peljejo na balkon. Ko odgovori na očitane in obrekovanje velikega duhovna, da je vedno učil javno, naj ne vpraša njega, ampak one, ki so ga slišali, ga eden izmed vojakov udari v obraz. Ana ga jezen odpusti in drhal ga vzame zopet v svojo sredo. Vlečejo ga čez predoder in ga tirajo po levi ulici pred Kajfeža... Pa to se ne vrši tiho in dolgočasno, ampak ves prizor je poln življenja, poln dejanja. Vojaki se bahajo in širokoustijo in med vednim zasramovanjem in zasmehovanjem pehajo Kristusa pred seboj. Niso še dobro izginili izpred oči, ni še potihnil njih smeh in grohot, ko se na desni strani v ulici prikažeta Peter in Janez, ki žalostna iščeta svojega Učenika.

Nadvse težko mora biti za igralca v tem kakor tudi v naslednjem dejanju ohraniti ono dostojnost in velikost, ki gre Kristusu. Pa reči moram, da nismo pogrešali ničesar. Kristus se nam je zdel velik in dostojanstven, četudi tepen, suvan in zaničevan.

V devetem dejanju „Prolog“ in kor primerjata Kristusa z Nabotom, ki ga kralj Ahab ponedolžnem obsodi na smrt, in z Jobom, ki ga v trpljenju zasmehujejo žena in prijatelji.

V istem času, ko se odpre oder in nam pokaže spalno sobo, kjer čaka Kajfež s svojimi zvestimi somišljeniki, že privedejo vojaki Jezusa po ulici. Z njimi vred stopi v dvorano pet Kristusovih prič, ki

¹ Popravi! Str. 388. zgoraj: — — — na predodru, nekaki orkestri starogrškega gledališča, ki je 40 m širok in 7,5 m globok; namesto široko — — globoko; str. 270. opomba: Tekst iz l. 1662. sem bral pri Hermini Diemer namesto H. Diemerju.

izpovedo, da je zasmehoval pismouke in farizeje in tako ščuval ljudstvo k nepokorščini, da je občeval z grešniki, cestninariji in Samaritani, da je v soboto zdravil ljudi in trdil, prilaščajoč si nadčloveško oblast, da more tempelj v treh dneh podreti in zopet sezidati. On na vse te obdolžitve — molči.

Vsa neizmerna žalost, vsa moč in oblast Kristusova nam stopi tu pred oči. On, ki bi mogel poslati strelo z neba ali odpreti zemljo, da jih požre, — molči; on, ki bi mogel samo hoteti in bi že strl sovražnike v prah in pepel, — molči; Gospod nebes in zemlje — molči, ko ga njegovi služabniki obsojajo na smrt; vsemogočni Bog — gre trpet in umret. Zato pa tudi vse trpljenje Kristusovo ni samo trpljenje, ampak tudi dejanje, veliko in junaško, kakor ga še ni bilo in ga tudi ne bo...

Ker Jezus ne odgovori ničesar, pride Kajfež v veliko zadrego; kajti smrtna obsodba je že sklenjena stvar, bogokletstvo je po pričah še premalo dokazano. Pa pomaga si, zanašajoč se na resnicoljubnost Kristusovo, in ga vpraša: „Rotim te pri živem Bogu, povej: Ali si ti Mesija, Sin božji?“ Kristus odgovori: „Ti si rekel, jaz sem.“ S tem ima Kajfež v rokah dokaz, obsodi ga po postavi v smrt. Seveda mora obsodbo potrditi še sv. sinodij.

Potem ko so odpeljali Kristusa in se je oddaljil Judež, katerega je negotovost in slaba vest prignala pred hišo, da poizve, če mora res umreti njegov učenik, se odpre pred nami dvorišče v Kajfeževi palači. Na sredi gorijo ognji, okoli njih se grejejo vojaki in hlapci; tudi dve dekli sta zraven. Kmalu pride Janez in za njim Peter, ki vsled svojega čudnega vedenja vzbudi sumnjo, da je eden izmed Kristusovih učencev. Trikrat zatrdi slovesno, da ga ne pozna. Jezusa pripeljejo mimo. En sam pogled, neizmerno žalosten, — in Peter joka v naslednjem prizoru solze kesanja, proseč milosti in usmiljenja in obljubujoč večno zvestobo in ljubezen.

In bilo mi je, kakor da je jeknila tudi moja duša: *Mea culpa! ... mea maxima culpa!*...

Petelin topot ni zapel. Zakaj je to izostalo, ne vem. Mislim pa, da je petelinovo petje tako tesno združeno s tradicijo tega prizora, da se le težko pogreša.

Še bolj kakor izpreobrnjenje Petrovo pretrese v naslednjem dejanju obupna smrt Judeževa. Njegova predpodoba je Kajn, o katerem ginljivo poje kor:

So flieht auch Kain. Ach, wohin?
Du kannst dir selber nicht entfliehn.
In dir trägst du die Höllenqual;
Und eilest du von Ort zu Ort,
Sie schwingt die Geißel fort und fort;
Wo du bist, ist sie überall;
Entrinnen wirst du nie der Pein.

V skrajni razburjenosti pride Judež pred sinodij, ki je sklenil ravnokar obsoditi Kristusa na smrt, oziroma potrditi Kajfeževo obsodbo. Grešil je, ker je prodal nedolžno jagnje. Pa on ni hotel biti morilec... Protestira zoper smrtno obsodbo in zahteva nazaj nedolžnost samo. Toda zastoj! Odgovor se glasi: „Tvoj mojster mora umreti!... Ti si nam ga izročil v smrt! Ti sam glej!“... Divji obup se polasti njegove duše. S strašno kletvijo prekolne samega sebe in sodnike; krvave srebrnike jim vrže pred noge in plane iz sobe.

Judežev nastop je napravil na sinodij velik vtis. Dolgo molčijo vsi, kakor da so se ustrašili slabe vesti: Nato še enkrat pro forma zaslišijo Jezusa in ga še enkrat obsodijo na smrt; sklenejo pa poslati ga pred sodni stol Pilatov. In trije člani sinodija gredo pred namestnikovo palačo, da mu to izporoče.

Ko se scenerija izpremeni, vidimo Judeža na njegovi zadnji poti... Sredi samotnega gozda ga je prignala obup. Rad bi, da bi se odprla zemlja in ga požrla. Ker ni ga večjega grešnika na svetu. Svojega najboljšega učitelja je prodal; izročil ga je v trpljenje in smrt. Njega, ki je bil vedno tako dober ž njim, ki ga je tako ljubeznivo učil, tolažil in opominjal tolikrat!... Z izdajstvom mu je povrnil vso dobroto... Prokleta skopost! Radi nje je sedaj izvržek človeštva! Vse ga sovraži, vse se ga boji... Oh, le eden je, ki bi ga mogel rešiti! Toda on je v ječi, morda celo že — umorjen. In on sam je kriv tega — on sam! On je njegov morilec!... O strašna zavest!... Zanj ni rešitve, zanj ni pokore več!... Prekolne uro svojega rojstva in gre, da se obes. — Ko pritrdi zanjko na drevo, se strne zagrinjalo.

Judeža, v vsem njegovem obupu in zaničevanju, je igralec pogodil prav dobro in je igral tako naravno, da je bil konec storjen ravno o pravem času. Kajti že je vzkliknila tuintam rahločutna dama, napol pritajeno, zaprla oči in si zakrila obraz. — Da so pristopili nekda trije hudiči in se trgali za Judeževo truplo, sem mogel komaj verjeti. No, pa takrat so bili drugi časi! Takrat še niso hodili k predstavam nervozni Angleži in Amerikanci, in močni kmetski živci so prenesli marsikaj.

Sedaj se nam živo predstavlja na odru, kako prepeljujejo in pehajo Kristusa od Kajfeža do Pilata, od Pilata do Heroda in od Heroda zopet nazaj do Pilata. Ti prizori morajo vzbuditi v srcih gledalcev ves srd in gnev do zaslepljenega, omahljivega in podkupljivega ljudstva judovskega; kažejo nam drastično vso zlobnost in grdobu duhovnov in farizejev.

Oba velika duhovna, rabinci in farizeji, vojaki in hlapci in masa naščuvanega ljudstva — vsi privro pred palačo Pilatovo, da izsilijo smrtno kazen.

Pilat se prikaže, v krasni opravi rimskega namestnika, pred hišo v stebrnati lopi, ki pa je vzvišena, tako da izgleda kakor balkon. Dejanje se razvija nenavadno živahno. Kajfež zahteva, da se Kristus kaznuje s smrtjo, ker se je imenoval Sina božjega. Ker to Pilatu ne zadostuje, ga označi kot političnega hudodelca in ga dolži veleizdaje. In ljudstvo kriči za njim in ponavlja. Da se prepriča, zaslisi Pilat Jezusa med štirimi očmi. Toda ničesar ne najde na njem. Ko je slišal o čudnih sanjah svoje žene in se tudi s svojo stražo posvetoval radi Jezusa, ga vrne z besedami: „Tu imate ujetnika! On je nedolžen!“ Iz burnih ugovorov velikih duhovnov izve, da je Jezus iz Galileje. Zato ga pošlje h kralju Herodu, vesel, da more odvrniti od sebe vso odgovornost in se prikupiti obenem.

Drama postaja vedno bolj zanimiva in žive podobe, ki se kažejo pred vsakim dejanjem, razen zadnjega, se kljub svoji lepoti zde že kar odveč, zlasti še, ker večkrat nimajo nobenega pravega pomena za dramo, in je njihov stik z novim testamentom prav malenkosten. Nadležno postaja tuintam tudi dolgotrajno, večkrat eno in isto stvar ponavljajoče petje korovo, ki bi bilo lahko veliko krajše, da nima obenem naloge, pridobiti časa za izpremembo kulis.

Herod sprejme Jezusa v bogati orientalski dvorani, v kraljevem ornatu na tronu sedeč in obdan od svojih dvorjanov. Ne zdi se mu vredno, da bi poslušal duhovne in izpraševal Kristusa, ampak v svoji oholosti in nadutosti se norčuje iz njega in zahteva, naj mu tolmači sanje, naj dela čudeže: naj bo naenkrat tema v dvorani, naj se vzdigne od tal, naj izpremeni v kačo papir; kar vzbudi pri dvornikih primeren grohot. Kljub silnim zahtevam velikih duhovnov se brani obsoditi ga na smrt, rekoč: „To je norec, ki sploh ni zmožen hudodelstev, katerih ga dolžite.“ V zasmeh ga odene z belim¹ plaščem in ga pošlje nazaj k Pilatu.

Rimljan se prikaže zopet na balkonu. Vdrugič se odločno upre duhovnom in farizejem in noče kaznovati Kristusa s smrtjo; slišati hoče glas ljudstva. Njegov odločni nastop ugaja. Da pa se jih reši in jim ugoditi kolikortoliko, zapove po rimski postavi bičati Jezusa. Strašen pogled na izmučenega ujetnika, upa, bo vendar omečil njihova srca.

Vse hvale vredno je, s koliko nežnostjo in rahločutnostjo je prirejeno bičanje. Še preden se odgrne zavesa, se sliši za odrom vpitje in grohotanje vojakov, in udar pada za udarom. Ko se oder odpre, padejo še zadnji udarci, ki pa očitno ne zadenejo več, kakor da so se vojaki zbal in ustrašili ljudi.

¹ Belo obleko so Judje nadevali norcem.

Le neizmerna žal in bol na obrazu, vsa zlomljena postava Jezusova nam priča o trpljenju, ki ga je preстал, privezan k sramotnemu stebru. Nato ga posadijo na stol in ga kronajo kot kralja judovskega. Vojak, ki mu posadi krono na glavo, si natakne železno rokavico; hlapci pa mu jo pritrdijo z navzkrižnimi palicami. In po čelu in obrazu zdrknejo v resnici kaplje krvi. Vse se vrši s toli rahločutno dostojnostjo, da more komaj žaliti estetični čut občinstva.

V štirinajstem dejanju živa podoba, ki predstavlja Egiptovskega Jožefa v največji časti in slavi, ne kaže podobnosti z Jezusom, ampak nasprotnost. Pa ravno raditega ima še večji pomen, ker vsled nasprotja le še živeje občutimo trpljenje Kristusovo. — Karakteristično je tudi, da kor poseže v dramo samo in na mogočne klice ljudstva, ki donijo za odrom: „Baraba bodi prost!“ — — — „Na križ ž njim!“ odgovarja: „Jezus bodi prost!“ — — — „Gorje ti, Jeruzalem!“

Sledi nadvse lep in impozanten prizor. Iz treh strani jeruzalemskega mesta se pridrvi in prikriči na oder stoterna množica od duhovščine nahujskanih ljudi. Na čelu jim velika duhovna Ana in Kajfež in pa duhovna Natanael in Ezehiel. Vsi se zbero pred Pilatovo hišo, z burnimi klici zahtevajoč smrt Kristusovo in prostost Barabovo. Pilat jim pokaže na balkonu Jezusa, vsega izmučenega in s krvjo oškropljenega, v škrlatnem plašču in s trnjevo krono na glavi.

O, ljudstvo judovsko! Ecce, homo, — glej človek! ... Izvoljeno ljudstvo Izraelovo! Glej, — Marija! Glej, tvoj kralj! ...

Zaman! ... Z divjimi klici: „Naj umre Laži-Mesija! — Križaj ga! — Baraba bodi prost!“ volijo Barabo.

Boječ se javnega upora, ukaže Pilat prinesiti vode in si umije roke, nato zlomi palico nad Jezusom in ga izroči, rekoč: „Vzemite in križajte ga! Jaz sem nedolžen nad krvjo tega pravičnika. Vi glejte!“ Ljudstvo pa vpije strastno: „Njegova kri naj pride nad nas in naše otroke!“ in se počasi izgubi po cestah jeruzalemskih.

O, kako strašno se je izpolnila njihova želja! Vse prokletstvo nesrečnega ljudstva judovskega mi je živo stopilo pred oči ...

Tretji del drame se prične s križevim potom Kristusovim.

Kot predpodoba se pokaže Izak, ki sam nese drva vrh gore Morije, da ga Abraham položi nanje in daruje na oltarju. — Jako lepa je druga slika, ki nam predoči Izraelce v puščavi v trenutku, ko pridejo, zaupno pričakujoč, da jih Bog reši strupenih kač, pred križ, na katerem je Mozes na po-

velje Gospodovo izobesil bronasto kačo. Stari in mladi, veliki in mali so zbrani okrog lesenega križa na skali, na katerega Mozes kaže s palico. Mnogi so se prerili do križa; oče proseče dviga svojega sinčka. Vsi pa zaupno gledajo v križ in s sklenjenimi rokami prosijo Gospoda, da jih reši in jim odpusti... Ta podoba, pri kateri sodeluje vse, kar more na oder, nas spominja nehote Oberammergaucev, ki so za časa kuge našli pomoč pri Bogu. Opominja nas živo, da je prava sreča, vse odrešenje in zveličanje človekovo le v Bogu — v Kristusu Križanem.

Ko je zbor odpel, gre z leve strani odra Marija v spremstvu Janeza in Jožefa iz Arimateje, Magdalene, Kleofe in Simone iz Betanije v Jeruzalem. Vsa je v skrbeh radi svojega sina; Janez jo tolaži, češ, da se ni bati najhujšega, ker ga Pilat gotovo ne bo kaznoval s smrtjo. V tem pa zasliši iz mesta vun vpitje in hrumenje ljudi. Vsi osupnejo; Mariji pa temna slutnja stisne srce.

Dočim Marija na odru še ne more videti ničesar, že zapazimo mi v desni ulici mesta gručo ljudi, in sredi med njimi Jezusa, ki ga rablji vlečejo in sujejo, ko skoro pade pod križem. V tem trenutku se prikaže z desne strani odra Simon iz Cirene in hiti čez predoder proti desnim vratom. Po levi ulici pa se bližajo jeruzalemske žene z otroki. Ko pride Simon do vrat, se ravno vsuje množica skoz nje. Stopi na stran, da počaka.

Tako se odigravajo vsled izborne konstrukcije odra pred nami istočasno dogodki, ki so se vršili takrat v mestu na raznih krajih.

Pred hišo ob vratih hoče Jezus počiti. Toda Ahasver ga zapodi, rekoč: „Proč od moje hiše, tu ni prostora zate!“ Tirajo ga naprej. Spreddaj na konju rimski stotnik, za njim vojaki, uvrščeni okoli rimskega orla; nato Kristus in oba razbojnika, sredi surovih hlapcev in rabljev; za temi duhovni in farizeji pa vse črno ljudstva. Kakšen prizor!

Zdaj tudi Marija zagleda Jezusa. „On je! O, moj sin, moj sin!“ se ji izvije iz prsi. In bolj, kakor vse dolge tožbe, nam teh par besedi odkrije vso brezmejno bol njenega srca. V resnici:

Srečali sta dve se srci,
dve veliki, dve trpeči;
srečala se dva pogleda,
dva sijaja v temni gneči.

— — — — —
— — — — —
Nobena mati ne bi mogla
razbičanega sina zreti,
vse rane v srcu občutiti,
umirati, a ne umreti!¹

¹ Silvin Sardenko: Mater Dolorosa.

Simona prisilijo, da pomaga nesti križ. Ko Kristus počiva zadnjikrat, preden nastopi težko pot v goro, pristopi Veronika in mu poda prt, da si obriše krvavi in izmučeni obraz. Žalujočim ženam jeruzalemskim pa zakliče resno - otožno: „Hčere jeruzalemske! Ne jokajte nad menoj! Jokajte nad seboj in nad svojimi otroki!“ Pa že silijo nestrpni farizeji in duhovni naprej in celo sami pomagajo vleči Kristusa. Med kričanjem ljudstva: „Naprej na Golgoto! Na križ z njim!“ se izgubi izprevod na odru. Še nikoli se nisem zavedel tako, kako težka, kako strašna je bila zadnja pot Jezusova. Še nikoli nisem občutil tako težko vseh grehov človeštva; še nikdar nisem razumel tako vse brezmejne globokosti in močnosti ljubezni božje. Lepšega križevega pota pač ne bom videl nikoli! — — —

Bliža se trenutek, ko bo Gospod nebes in zemlje razpel svoje hladne roke in visel med nebom in zemljo, ko se bodo izpolnile njegove preroške besede: „Ko bom povzdignjen nad zemljo, bom vse pritegnil k sebi.“

Težko čaka — a vendar trepeče groze duša moja; ve — in vendar ne more verjeti...

Pa že nastopa kor v žalni obleki: v črnih plaščih, črnih pasovih, črnih sandalih. Ne poje več, ne razlaga več, ne posega več naprej v dejanje, ampak samo žaluje. Mesto njega med spremljevanjem orkestra govori v verzih „Prolog.“¹ Kliče nas:

Auf, fromme Seelen! auf und gehet,
Von Reue, Schmerz und Dank durchglüht,
Mit mir zum Golgatha und sehet,
Was hier zu eurem Heil geschieht!

in nas opozarja na to, kar se godi za odrom, kar bodo zrle naše oči. Pri besedah:

Wen soll's das Herz nicht beben machen,
Wenn er den Streich des Hammers hört,
Der grausam, ach! durch Hand und Fuß
Schmetternd die Nägel treiben muß!

se zasliši za odrom udarec kladiva, da nam pretresa srce. H koncu proslavlja neskončno ljubezen božjo, ne več govoreč, temveč pojoč:

Wer kann die hohe Liebe fassen,
Die bis zum Tode liebt,
Und statt der Mörder Schar zu hassen,
Noch segnend ihr vergibt.

nakar zapoje ves zbor:

O bringet dieser Liebe
Nur fromme Herzenstriebe
Am Kreuzaltar
Zum Opfer dar.

Ko se dvigne zagrinjalo, že visita na križu oba razbojnika, privezana za noge in roke, slednje za-

¹ To je melodrama.

pognjene nazaj čez les. Kristus še leži na tleh, razpet na križu. Okoli stoje rablji v rdečih oblekah, stotnik z vojaki, Ana in Kajfež, rabinci in farizeji in množica ljudi; v ozadju Janez in svete žene.

Z vso jezo in sovraštvom se upirajo Kajfež in svečeniki, da bi se pribil napis: Jezus Nazareški, kralj judovski. Toda vdati se morajo, ko izporoči sei Pilatove besede: „Kar sem pisal, sem pisal.“

Že se dviga križ — živ križ!... Že stoji najlepši križ — najhujši križ!...

Med nebom in zemljo visi Sin božji — in Sin človekov. Skoro bo dopolnil trpljenje — skoro dopolnil ljubezen. Že širi svoje roke, da objame vse človeštvo — vse, ki ga ljubijo in molijo, ki ga sovražijo in preklinjajo. Skoro bo s prestola pahnjena blede smrt — skoro bo zavladala večna ljubezen in usmiljenje božje. — — —

Surovi rablji raztrgajo, sedeč pod križem, Jezusov plašč in kockajo za njegovo tuniko. Drhal in farizeji ga zaničujejo in zasmehujejo. On pa moli k svojemu Očetu in prosi zanje. Odpusti tudi desnemu razbojniku in ga potolaži.

„Žena! Glej, tvoj sin! — — — Sin! Glej, tvoja mati!“ veli zadnjikrat skrbno ljubeče srce.

Z jesihom nasičena goba se dotakne njegovih ust.

„Eloi! Eloi! Lama Sabaktani! — — — Moj Bog! Moj Bog! Zakaj si me zapustil!“ zakliče duša, v smrtnem boju zapuščena.

„Dopolnjeno je!“ — — —

Pod mrtvim križem stoji Marija, oprta ob žene; Janez, sklenjene roke navzdol, žalostno gleda navzgor; Magdalena, z razpuščenimi lasmi, kleči in objema steber.

Večerno solnce, ki je dosedaj skoz steklo nad odrom obsevalo žalostno Golgoto, si je z gostim oblakom zakrilo obraz. — — —

Dočim grmi in se trese zemlja, izporoči tempeljski služabnik, da se je zagrinjalo pretrgalo od vrha do tal. Farizeji in duhovni in — ljudje zbežijo.

Na Pilatovo povelje zlomijo rablji z veliko nežnostjo razbojnikoma kosti, ju snamejo s križa in odneso. Kristusu pa Longin prebode srce, iz katerega se pocedi par kapelj krvi. Truplo izroče z namestnikovim dovoljenjem Jožefu iz Arimateje. Ana in Kajfež, ki sta zopet prihitela nazaj, ugovarjata strastno, pa se nazadnje zadovoljita s tem, da bo Pilat postavil stražo h grobu.

Z občudovanja vredno spodobnostjo in tenkočutnostjo se vrši naslednji prizor.

Jožef in Nikodem prideta, da snameta Kristusa s križa. Pristavita lestvi in se počasi vzpenjata navzgor; eden na sprednji, drugi na zadnji strani. Dolgo, lepo belo platno ovijeta okoli mrtvih prsi, potisneta konca pod hladnimi rokami čez les in ju

spustita navzdol, da ju primejo spodaj stoječi. Nato izkušata s kleščami izrvati žebelje. Les poka in hrešči, žebelj pade na zemljo. Ena roka je prosta. Varno in nežno jo položi Nikodem Jožefu okoli vratu. Isto se zgodi z drugo roko. Ko je tudi na nogah izrvan žebelj, objame Jožef truplo in je nese počasi, previdno dol, dočim spodaj stoječi nalahno izpuščajo platno.

Dolg — pretresljiv prizor! Vse je mirno in tiho. Marsikatero oko se solzi...

Slavna Rubensova slika je oživila pred mojimi očmi...

Mrtvega Kristusa polože Mariji v naročje. In

Spet materi, kot v davnih dneh,
v naročju Sin počiva;
nekdan je sanjal sladki sen,
sen smrtni danes sniva.

In zopet, kakor v davnih dneh,
strmi mu v lica sveta;
nekdan cvetoča kot pomlad,
a danes vsa brez cveta.¹

V ozadju odra ga polože v grob. Zavesa pade. Zdaj nastopi kor zopet v slavnostni obleki in poje nagrobno pesem:

Ruhe sanft nun, heilige Hülle,
Ruhe in des Grabes Stille
Von den Leidensmühen aus.

— — — — —

Smrtni mir odmeva iz nje...

Tih mir objema vrt, kjer v tihotnem skalnem grobu počiva Kristus. Vojaška straža straži ob njem. Naenkrat se strese zemlja, in kamen se odvali sam od groba. Kristus stoji v snežnobeli obleki pred vojaki, ki se prestrašeni umikajo in zbeže, izporočiti farizejem, kar so videli.

Nato pridejo Marija Magdalena, Ivana in Saloma, da mazilijo Kristusa. Angel se jim prikaže iz groba in jim naznani, da je Kristus vstal. Dočim hitita Saloma in Ivana, da izporočita učencem veselo vest, se prikaže Jezus Magdaleni. Zapove ji, naj naznani prijateljem, da gre k svojemu Očetu.

„Aleluja! Vstal je!“ vzklikne Magdalena slovesno, ko izgine prikazen.

„Aleluja! Gospod je vstal!“ v mogočnem himnu poje kor, ko se kot končni tableau prikaže v srebrnosvetli obleki Kristus v oblakih. Na tleh pa leže strti in zlomljeni njegovi sovražniki, duhovni in farizeji.

Aleluja! Aleluja! se razlega pod večerno nebo. — — — Aleluja! odmeva v vas. — — — Počasi se je izpraznilo gledališče. Vas je spet oživila. —

* * *

¹ Silvin Sardenko; ibidem.

Finale nikakor ne more zadovoljiti. Prizor, v katerem se prikaže Kristus Magdaleni, ki nato sama ostane na odru in s slabotnim glasom zakliče: „Aleluja! Vstal je!“ ne napravi nobenega efekta. Za tako veliko dramo je tak konec gotovo preslab. — Tudi tableau nima pričakovanega uspeha; posebno ker kor poje predolgo in vpliva mučno in utrudljivo.

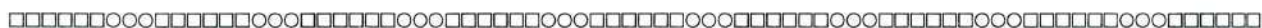
Sicer pa nudi pasionska drama poleg manjših nedostatkov in nekaj brezpomembnih, preobširnih

prizorov toliko bogastvo visokih misli, toliko lepote in krasote, toliko užitka in veselja, da ostane v spominu za vedno.

O ljudstvo oberammergausko! Čuvaj in brani skrbno dragoceni zaklad, ki si ga rešilo iz srednjega veka! S ponosom lahko gledaš nazaj, brezskrbno lahko gledaš naprej . . . Križ na gori je razpel svoje roke in te objel. Njegova ljubezen ostane do konca . . .

POROKA V CESARSKI HIŠI: FRANC JOŽEF I. IN NOVOPOROČENCA NADVOJVODA KAROL
FRANC JOŽEF, BODOČI PRESTOLONASLEDNIK, Z NEVESTO CITO NA ALTANI

Ob ločitvi.

(Prijatelju J. L.)

Zložil Vekoslav Remec.

Pa zbogom! Že temne luči nocoj
in vlak nestrpno hrope, čaka name . . .
Kaj za slovo? Le to, prijatelj moj:
boj se ljudi, glej, da te vrag ne vzame!

Ko ti živel boš svojo spet boheme
in sanjal sanje žalostne, vesele,
bom lahkovernim kazal jaz ljudem,
kak se živi kot rodoljub z dežele.

